

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

Identitet och Utanförskap

Om unga vuxna i riskzonen för utanförskap och deras identitetsskapande

Socionomprogrammet

C-uppsats

Författare: Daniel Ottefjäll & Khosro Khadjavi

Handledare: Anders Törnquist

Förord

Tack till de handledare som breddat vår kunskap om socialtjänstens och arbetsförmedlingens verksamheter och gett oss idén till vår undersökning och hjälp med dess utförande.

Tack också till vår uppsatshandledare Anders Törnquist för handfasta råd och tips.

Det största tacket ger vi till de personer som ställt upp på att bli intervjuade om sina personliga livsberättelser och svårigheter. För något sådant krävs det mod, och vi hoppas att vi gjort er rättvisa i uppsatsen!

Abstract

Titel Identitet och Utanförskap - om unga vuxna i riskzonen för utanförskap och deras identitetsskapande

Författare Daniel Ottefjäll & Khosro Khadjavi

Nyckelord Utanförskap, känsla av sammanhang, unga vuxna, etnicitet.

Syftet med denna studie är att undersöka hur unga vuxna som befinner sig i utanförskap eller i riskzonen för utanförskap upplever sin situation, och hur de skapar identitet utifrån denna.

Vi har genomfört sex stycken kvalitativa intervjuer för att få svar på våra frågeställningar. En intervjuguide utformades som underlag för intervjuerna. Fyra av respondenterna bor i ett utanförskapsområde, och samtliga var arbetslösa vid intervjutillfället. Vidare har alla förutom en av våra respondenter en utländsk bakgrund. Våra utvalda teorier har sedan använts för att analysera empirin. Följande är våra frågeställningar:

- Vilken betydelse har det sociala och kulturella i identitetsskapandet för en ung vuxen i riskzonen för utanförskap?
- Vilken betydelse har samhälle och sysselsättning i identitetsskapandet för en ung vuxen i riskzonen för utanförskap?
- Hur skapar de unga vuxna en känsla av sammanhang i relation till att vara i riskzonen för utanförskap?

Vår studie visar att familjen och vännerna har stor betydelse för identitetsskapandet, och även för känslan av sammanhang. Vidare upplever våra respondenter att ett arbete är väldigt viktigt för dem i deras situation, men de förefaller inte uppskatta vikten av en högre utbildning i samma utsträckning.

Innehållsförteckning

1. Inledning/Bakgrund.....	1
2. Nyckelbegrepp	2
3. Syfte	2
4. Frågeställningar.....	2
5. Tidigare forskning	2
5.1 Elipse.....	2
5.2 Ungdomsstyrelsen	5
5.3 Utanförskap och identitet	6
6. Teorier och Begrepp.....	8
6.1 Identitetsskapande och begreppet identitet	8
6.2 KASAM	9
6.3 Symbolisk Interaktionism	10
6.4 Begreppsdefinitioner	12
Utanförskap	12
Etnicitet	12
Identitet.....	12
7. Metod	13
7.1 Val av datainsamlingsmetoder	13
7.2 Urval.....	13
7.3 Tillvägagångssätt.....	14
7.4 Förförståelse	15
7.5 Reliabilitet och validitet	16
7.6 Etiskt förhållningssätt.....	17
7.7 Analysmetod.....	18
8. Empiripresentation	20
8.1 Det sociala och kulturella temat	20
Familjen.....	20
Vänner och fritid	21
Etnicitet	22
8.2 Sysselsättnings- och samhällstemat	23
Sysselsättning	23
Boendemiljö	23
Utbildning.....	26
Samhälle	28
8.3 Utanförskap	30
9. Bearbetning och analys	32
9.1 Presentation av respondenter.....	33
9.2 Det sociala och kulturella temat	33
Familjen.....	33
Vänner och fritid	35
Etnicitet	37
9.3 Sysselsättnings- och samhällstemat	39
Sysselsättning	39
Boendemiljö	41
Utbildning.....	42
Samhälle	43
9.4 Utanförskap	44

10. Sammanfattning av slutsatser.....	46
11. Avslutande diskussion.....	51
12. Källförteckning.....	54
Bilaga 1 Intervjuguide.....	1

1. Inledning/Bakgrund

Det ekonomiska läget på världsmarknaden har sedan hösten 2008 varit krisartat. Fram till dagens läge, i början av år 2009, så läser vi dagligen om företag som varslar tusentals anställda om uppsägning, eller rentav går i konkurs. Konjunkturläget kan minst sagt anses känsligt och ett antal länder, däribland USA, har officiellt uttryckt att de befinner sig i recession. Allt detta påverkar vardagen för många människor världen om, inte minst här i Sverige. Varslen har duggat tätt under de senaste månaderna, och tiotusentals svenskar är drabbade. De som får gå först är de som har varit anställda på företagen under kortast tid, vilket innebär en stor nackdel för ungdomar. Rapporterna förutspår att arbetslösheten kommer att öka under året 2009.

Ungdomsstyrelsen (2008) har publicerat en rapport som handlar om ungdomars utanförskap. Denna rapport publicerades hösten 2008 och fick en hel del uppmärksamhet i medierna under några veckor, i artiklar och debatter. Siffrorna från rapporten var oroande, man fastslog nämligen att cirka en tredjedel av de unga vuxna i ett antal "utanförskapsområden" varken arbetar, studerar, uppbär försörjningsstöd eller aktivitetsstöd, går till en arbetsförmedling, socialtjänst eller liknande, utan helt enkelt befinner sig vid sidan om samhället. Begreppet har alltså att göra med individens förhållande gentemot samhället i stort. I rapporten definieras ett utanförskapsområde som ett bostadsområde där en stor del av befolkningen är resurssvagare än befolkningen i övrigt.

Vi står inför en ekonomisk kris samtidigt som ungdomsarbetslösheten ökar. Detta kan anses mycket problematiskt, då samhället ska se till att ungdomar får in en fot på arbetsmarknaden. Om inte samhället kan erbjuda en ingång och välkomna unga vuxna in i samhällslivet, så riskerar man att fler unga vuxna hamnar utanför samhället.

Det finns många unga vuxna i utanförskapsområdena som befinner sig i utanförskap eller i riskzonen för utanförskap. De faller ofta inom ramarna för en eller flera av de markörer som kan ligga till grund för utanförskap. Vi är intresserade av hur de själva tolkar och upplever sin situation och hur de hanterar den. Hur de skapar identitet och hur de mäter framgång och sina möjligheter att förbättra sitt framtida välstånd.

Vi ser att studien kan vara intressant för att myndigheter och andra samhällsinstanser skall ha en möjlighet att möta och vägleda unga vuxna som befinner sig i, eller i riskzonen för, utanförskap, framförallt då det krävs samordnade insatser. I samarbetet mellan myndigheter gäller det att kunna göra en bedömning hur man bäst bemöter varje individ, utifrån deras egna behov.

2. Nyckelbegrepp

Nyckelbegreppen i den här studien är: utanförskap, känsla av sammanhang, unga vuxna, etnicitet. Med unga vuxna avses individer från 18 till 25 år.

3. Syfte

Syftet med studien är att undersöka hur unga vuxna som befinner sig i utanförskap eller i riskzonen för utanförskap upplever sin situation, och hur de skapar identitet utifrån denna.

4. Frågeställningar

Vilken betydelse har det sociala och kulturella i identitetsskapandet för en ung vuxen i riskzonen för utanförskap?

Vilken betydelse har samhälle och sysselsättning i identitetsskapandet för en ung vuxen i riskzonen för utanförskap?

Hur skapar de unga vuxna en känsla av sammanhang i relation till att vara i riskzonen för utanförskap?

5. Tidigare forskning

5.1 Elipse

Elipse-projektet (Stigendal, 2003) bedrevs genom ett samarbete mellan över 50 personer från sex Europeiska länder från 2001 fram till 2003. Projektet var EU-finansierat, och handlade om goda exempel i kampen mot utanförskap. Man ville alltså enas om goda exempel i kampen mot utanförskap. För att exemplen skulle hålla god kvalitet, så kom man överens om sex kriterier som måste uppfyllas.

- Människor ska vara med och definiera problemen, så att även lösningen inlemmas i definieringsprocessen.
- ”Empowerment” ska vara en del av de goda exemplen.
- Ett holistiskt synsätt ska genomsyra de goda exemplen.
- Nätverk och nya samarbetsätt ska skapas.
- Man ska skapa mötesplatser där människor kan dyka upp av egen vilja.
- Goda exempel tar tid att utveckla, och bör därmed erhålla tillräckligt med tidsrymd.

Enligt Stigendal (2003) så är utanförskap ett av de viktigaste problemen i dagens samhälle. Det är samtidigt ett ständigt tilltagande problem som försvagar hela samhället.

Begreppet socialt utanförskap kommer ursprungligen från 1970-talets Frankrike (Stigendal, 2003), då man talade om nya former av fattigdom. Däremot kom inte begreppet att användas i bredare kretsar förrän på 1990-talet. Detta då socialdemokratisk politik gjorde landvinningar runt om i Europa under 1990-talets andra hälft. I England finns sedan 1997 en särskild tillsynsenhet, införd av Labour-partiet, som behandlar frågor om socialt utanförskap. Enheten heter Social Exclusion Unit.

Stigendal (2003) menar att intresset för begreppet socialt utanförskap härrör från en oro över att samhället skall splittras. Under 1960- och 1970-talen så oroade man sig mest för segregation i samhället. Sedermera, under 1980-talets andra hälft, så började man prata om det så kallade ”tvåtedjedelssamhället”. Detta brukar ses som välfärdssamhällets misslyckande, då det innebär att två tredjedelar av befolkningen har goda ekonomiska förutsättningar, medan en tredjedel har problem när det gäller ekonomin. Stigendal (2003) menar att det sociala utanförskapet var förutspått, och att det förverkligades under 1990-talet.

Förr i tiden hade man en endimensionell syn (Stigendal 2003) på socialt utanförskap, då utanförskapet ansågs bero på inkomsten. Numera har synen på utanförskap breddats, och fattigdom är inte längre den enda faktorn. Sådant som kan vara värt att begrunda i sammanhanget, utöver inkomst, är följande:

- Tillgång till arbeten, utbildning, sjukvård och boende.

- Förmågan att delta fullt ut i samhället.
- Hur pass väl individens grundläggande behov tillfredsställs.

Hur stor risk en individ löper att hamna i utanförskap beror på olika omständigheter, och de huvudsakliga riskfaktorerna (Stigendal, 2003) benämns nedan. Om en eller flera av följande faktorer gäller för individen, så riskerar denne att hamna i ett utanförskap.

- Funktionshinder.
- Dålig hälsa.
- Drogmissbruk och alkoholism.
- Varaktigt låg eller otillräcklig inkomst.
- Långtidsarbetslöshet eller anställningar med låg kvalitet.
- Otillräckliga kvalifikationer och låg utbildningsnivå
- Uppväxt i en familj som befinner sig i riskzonen för utanförskap.
- Boende i ett bostadsområde som i flera avseenden är eftersatt.
- Boende i ett otryggt bostadsområde.
- Etnisk bakgrund.
- Kriminalitet – svart ekonomi.
- Lågt valdeltagande.
- Ungdomar.

Stigendal (2003) menar dock att detta inte är några universella regler, utan att de beror på tid och rum. I ekonomiska kristider kan en stor del av befolkningen i ett land utsättas för långtidsarbetslöshet, men detta betyder inte automatiskt att dessa personer hamnat i ett utanförskap. Ytterligare saker som kan ha inverkan på utanförskap är exempelvis landets bidragssystem.

Människor som befinner sig i utanförskap (Stigendal, 2003) skapar egna sociala sammanhang. Här uppmärksammas risken för att hamna i ett destruktivt eller negativt levnadssätt. Sådant som kan uppkomma är: kriminalitet, drogberoende, upplopp, högerextrema partier, vandalism och andra våldshandlingar.

5.2 Ungdomsstyrelsen

Ungdomsstyrelsen publicerade under senhösten år 2008 rapporten ”Fokus 08 – En analys av ungas utanförskap” (Ungdomsstyrelsen, 2008). Rapporten är resultatet av ett uppdrag som Ungdomsstyrelsen fick av regeringen i december 2007; att med inriktning på utbildning och arbete genomföra en tematisk analys av ungas levnadsvillkor och upplevelse av sin situation i utanförskapsområden. I rapporten definieras ett utanförskapsområde som ett bostadsområde där en stor del av befolkningen är resurssvagare än befolkningen i övrigt. Man har studerat fyra stycken utanförskapsområden runt om i Sverige, varav ett av dessa är Hjällbo i Göteborg.

Invånarna (Ungdomsstyrelsen, 2008) i de fyra områdena har låga inkomstnivåer och en stor del av dem har varit beroende av försörjningsstöd under lång tid. I Hjällbo uppbär drygt 14 % långvarigt försörjningsstöd, medan Sverige i stort låg på 1,5 % år 2006. Mer än hälften av invånarna i utanförskapsområdena är födda utanför Sverige och åtminstone en tiondel har vistats i landet i mindre än fyra år. I Hjällbo är hälften av invånarna under 26 år, medan rikssnittet ligger på en dryg tredjedel. Rapporten konstaterar dock att andelen unga som studerar i utanförskapsområdena ligger på ungefär samma nivå som i resten av landet.

Rapporten (Ungdomsstyrelsen, 2008) påtalar vidare de problem som utbildningssituationen innebär. De skolor i landet som utgörs av mer än 50 % invandrarelever (112 stycken skolor) präglas av en svårare arbetssituation än andra skolor. Studieresultat kan påverkas av sådant som elevens inställning och motivation, föräldrarnas utbildningsnivå och position på arbetsmarknaden, skolans pedagogiska arbete samt vilket bostadsområde man lever i. Även den tidigare nämnda vistelsetiden i Sverige har stor betydelse för studiegång och resultat. Elever med utländsk bakgrund har vitt skilda förutsättningar, då de kommer från olika länder där utbildningsväsen och utbildningskultur präglas av markanta skillnader. Man konstaterar dock att de ovan nämnda bristerna i skolorna kan kompenseras av kvalificerade lärare. Det är alltså kvalitén på skolan och undervisningen som avgör elevernas möjligheter och studieresultat i slutändan. Rapporten påpekar vikten av att stärka ungdomarnas kontakt med arbetslivet, redan från grundskoleåldern men i synnerhet för gymnasieeleverna. Detta är viktigt för att möjliggöra och underlätta ungdomarnas framtida inträde och etablering på arbetsmarknaden.

Rapporten (Ungdomsstyrelsen, 2008) konstaterar att situationen på arbetsmarknaden är avsevärt svårare för ungdomarna i de fyra studerade utanförskapsområdena, jämfört med

situationen för ungdomar i andra bostadsområden i samma städer. Ett konkret exempel på detta är sysselsättningsgraden för de unga. I Hjällbo är 43 % av de unga sysselsatta, medan samma siffra för hela Göteborg ligger på 69 %. Detta mönster är genomgående för samtliga fyra utanförskapsområden. Det föreligger dock en skillnad om man fokuserar på de ungas ursprung. Unga som är födda i Afrika förvärvsarbetar i allra minst utsträckning, dessa utgör 25 % i Hjällbo. Den kanske mest anmärkningsvärda siffran är den som rör de unga som är utanför arbetsmarknad och studier. I Hjällbo utgör dessa unga 35 % av den unga befolkningen, medan samma siffra för Göteborgs arbetsmarknadsområde ligger på 14 %. Om man jämför kvinnors sysselsättningsgrad med mäns, så ser man att kvinnorna är sysselsatta i lägre grad, vilket är rent generellt och inte exklusivt för utanförskapsområdena. Dock så är dessa skillnader mellan män och kvinnor större i utanförskapsområdena än i kringliggande kommuner. Andelen unga som någon gång under 2006 varit arbetslösa ligger i Hjällbo på 40 %, medan rikssnittet är 26,6 %.

Ungdomsstyrelsen (Ungdomsstyrelsen, 2008) har studerat olika verksamheter som syftar till att stärka ungas situation på arbetsmarknaden. Man konstaterar att Arbetsförmedlingen på senare tid har fått ett större ansvar för ungas etablering på arbetsmarknaden, vilket har gjort att samverkan mellan statliga och kommunala instanser blivit än mer angeläget. Man lägger även vikt vid en tydlig ingång och modell för den som söker etablera sig i samhället. Vidare påpekas att unga inte ska behöva vandra mellan olika instanser och på så vis utsättas för risken att insatserna inte är koordinerade.

5.3 Utanförskap och identitet

För att fördjupa vår tolkningsram, har vi studerat tre tidigare gjorda undersökningar som specifikt rör sig nära vårt ämne med olika perspektiv.

Vuckic (2006) har gjort en kvalitativ studie där hon intervjuat unga män och kvinnor med utländsk bakgrund, för att undersöka hur deras etnicitet påverkar vardagen i relation till familj, vänner och utbildning. Författaren indelar analysen i följande olika teman: tillhörighet och utanförskap, det individ- och grupporienterade samhällets påverkan på ungdomar, pedagogiska synsätt och religionens betydelse. Vuckic framhåller att flera av hennes respondenter uttrycker att de befinner sig i ett utanförskap. Vissa av respondenterna menar att de inte heller känner någon tillhörighet till hemlandet. Vuckic menar här att många ungdomar

som känner avsaknad av etnisk tillhörighet befinner i ett kulturellt och nationellt ingenmansland. Vidare menar författaren att betydelsen för känslan av tillhörighet styrs av ett antal faktorer, som är följande: bemötande från andra individer, graden av förståelse för det aktuella landets oskrivna regler och koder samt graden av språkbehärskning. Även familj och vänner har enligt denna studie stor betydelse för och inverkan på individens etniska identitetsutveckling. En viktig del i detta sammanhang är familj och vänders värderingar, åsikter. I diskussionen kring familjen så framhävs även att ungdomar, särskilt flickor, förväntas ha ett gott rykte, som respekt gentemot familjen. Även religion påpekas ha betydelse för nästan samtliga respondenter. När det gäller skolan, så menar författaren att respondenterna upplevde skolan i hemlandet som mer sträng än skolan i Sverige.

Al-joumeyli (2009) undersökte hur den etniska diskrimineringen påverkar ungdomar med utländsk bakgrund. Al-joumeyli talar om det "tredje rummet", där ungdomarna finner stöd och styrka hos familj och vänner. Detta är ett exempel på hur ungdomarna hanterar den etniska diskrimineringen som de utsätts för, enligt författaren. Ett annat exempel är religionens betydelse, då Al-joumeyli menar att ungdomarna även här kan finna styrka och stöd. Al-joumeyli benämner också olika typer av diskriminering och olika typer av inställningar gentemot det svenska samhället. Al-joumeyli höjer ett varnande finger då hon påpekar att ungdomar med utländsk bakgrund, trots etablering i det svenska samhället genom exempelvis universitetsstudier eller lönearbete, känner ett utanförskap och drömmer om en flytt ifrån Sverige.

Barsoum (2008) genomförde en studie där metoden delvis var kvantitativ och delvis kvalitativ, för att undersöka hur andra generationens invandrare identifierar sig själva. Hon fann att individens identitet utformas utifrån de olikheter och skillnader som denne finner mellan sig själv och andra. Även Barsoum har funnit att ungdomar upplever en klivenhet när det gäller individens etniska identitet. Denna studie lägger även stor vikt vid språkets betydelse för integrationen. De slutsatser som Barsoum tar är att få av ungdomarna uppfattar sig som svenskar. Författaren menar att detta har att göra med många saker, som exempelvis omgivningens och medias bild av dem.

Samtliga tre studier använder vi som underlag för att jämföra våra resultat med, och en vidare diskussion kring detta följer i ett senare skede.

6. Teorier och Begrepp

6.1 Identitetsskapande och begreppet identitet

Begreppet identitet kommer från antiken och härstammar från latinets 'idem' som betyder "det samma". Identitet handlar med andra ord om att vara en och samma, men det innebär också att man är en och samma på ett sätt som skiljer en individ från en annan (Lange, 1981). Identitet handlar också om en individs känsla av att höra hemma, både på ett personligt, individuellt plan och på ett kollektivt, gruppmissigt plan (Alsmark, 1997). Identitet förutsätter också en kontinuitet i tiden, med det menas att individen behöver känna igen sig oavsett om det hon tänker på har hänt nyss eller en bit bak i tiden.

Självbilden blir en röd tråd som följer med genom alla delar av en individs liv, hela vägen från barndomen till ålderdomen. Men identiteten förutsätter också en kontinuitet i rummet. Detta innebär att individen upplever sig vara en och samma person oavsett om hon är hemma eller på jobbet, oavsett om hon vid tillfället är granne eller förälder och oavsett vilket språk hon talar. Individens beteende och sätt att tala varierar från ena situationen till den andra men hon har fortfarande en känsla av att vara oförändrad (Wellros, 1998). Enligt den symboliska interaktionismen beror detta på att vi alla har en mängd identiteter som influeras av i vilken kontext vi befinner oss i, vi kanske beter oss annorlunda i den ena situationen jämfört med den andra men vi känner oss fortfarande som samma individ (Charon, 2006).

Identitet inbegriper individens uppfattning av vem hon själv är. Men det en individ uppfattar sig vara och även tror sig vara påverkas också av hur andra människor ser henne. Individens självuppfattning påverkas också av hur hon tror att andra uppfattar henne (Charon, 2006).

Charon menar att social interaktion formar våra identiteter. Det är inte andra som skapar vilka vi är, och det är inte så enkelt som de vi "verkligen är" inombords. Identitet är istället resultatet av en förhandlingsprocess som uppstår i sociala situationer. Genom interaktionen med andra etiketterar vi dem och de etiketterar oss. Vi presenterar vår egen identitet för andra och vi talar om för andra vilka vi tror att de är, allt genom interaktionen. Under denna process börjar vi tänka på oss själva som någonting, en identitet formas, och våra handlingar influeras nu av vilka i världen vi tror att vi är (Charon, 2006).

Enligt Tetzchner (2005) så är ungdomsåren viktiga för individens identitetsutveckling. I detta stadium genomgår individen en social kris som handlar om just identitetsutvecklingen. Föräldrarnas betydelse minskar för ungdomen, då hon söker finna sin plats i ett större socialt sammanhang, och därför söker sig bort från föräldrarna. Individen behöver finna sin roll och olika grupperingar som denne ska tillhöra. Här klassificeras individer utifrån kön, etnisk bakgrund, sexuell läggning, yrke, socioekonomisk status och så vidare. Ungdomsåren är omvälvande och individen ställs inför en hel del val och förändringar. Individen genomgår en social kris, vilken har stor betydelse för ungdomens framtid. En negativt genomlevd social kris kan leda till att ungdomen söker sig bort från familj och vänner. En positivt genomlevd kris däremot, leder till att individen får självkänsla och kan känna samhörighet med andra.

Vi kommer att gå in mer på identitetsskapande i avsnittet om symbolisk interaktionism.

6.2 KASAM

I början av Antonovskys karriär (Lindström, 1998), så dominerades forskningen runt om i världen av patogena tankesätt. Här är man intresserad av att finna enskilda faktorer som kan förklara sjukdom hos en människa. Sjukdom och stressfaktorer ansågs som förklaringar till problem i tillvaron för människor. Antonovsky påpekade däremot att sjukdom och stress är naturliga faktorer, och att det är mer intressant att undersöka vad som skapar hälsa än att undersöka vad som skapar sjukdom.

Enligt Lundberg (1998) så består Kasam av tre delaspekter. De är hanterbarhet, meningsfullhet och begriplighet, och sammantaget bildar de känslan av sammanhang hos människor. Denna känsla hjälper individer att tåla olika former av stress och andra pressande lägen. Låg Kasam kan ses som en riskfaktor då man talar om sjuklighet i befolkningsgrupper, men detta har behandlats relativt lite i den internationella litteraturen genom åren.

Utifrån tidigare gjorda levnadsnivåundersökningar, så har Lundberg (1998) gjort jämförelser mellan olika befolkningsgrupper för att undersöka skillnader i Kasam. Det konstateras att det inte finns några skillnader mellan män och kvinnor när det gäller Kasam, däremot föreligger det skillnader mellan olika åldersgrupper. Gruppen medelålders förefaller ha högst Kasam, medan de yngsta och äldsta i större utsträckning tillhör gruppen med låg Kasam. Även när det gäller social klass så finns det skillnader. Tjänstemän och företagare tycks ha högre andel med

hög Kasam och lägre andel med låg Kasam. När det gäller arbetare och jordbrukare är förhållandet omvänt, då flest personer med låg Kasam återfinnes här. Dock uppmärksammar författaren på att det även finns andra faktorer som kan påverka Kasam, exempelvis psykiska besvär och cirkulationsbesvär. Även tidigare livserfarenheter kan ha en betydelse för graden av Kasam. Här kan det handla om sådana saker som bristande hälsa eller levnadsomständigheter rent generellt.

6.3 Symbolisk Interaktionism

Inom den symboliska interaktionismen är det sociala samspelet grunden för hur individen uppfattar sig själv och sin omgivning. Individen, eller aktören som Charon (2006) kallar det, agerar gentemot andra men även gentemot sig själv. Självet är alltså ett socialt objekt som ingår i den arena där samspelet sker. Precis som andra individer i vår omgivning är sociala objekt, så kommer vårt själv att bli ett socialt objekt som vi agerar gentemot. Men självet är inte fast och regelbundet, utan det förändras över tid beroende på vilka sociala kontexter individen hamnar i. Så länge det finns ett socialt samspel så kommer individens själv att processas och omdefinieras.

Ända sedan födseln är det vår omgivning som definierar vilka vi är. Vi får ett namn, och vi blir kategoriserade som t.ex. spädbarn, pojke osv. Till en början förstår vi inte symbolerna som används i samspelet, utan det hela sker genom imitation. Sedermera förstår vi oss själva genom användandet av symboler i interaktionen med de ”signifikanta andra” (Hilte, 1996) i vår omgivning. Denna omgivning förser oss med normer och värderingar som vi bär med oss i livet, ”den generaliserade andra”. Med tiden som vi blir äldre och kommer i kontakt med världen utanför familjen, behöver inte de signifikanta andra finnas i vår omedelbara närhet. Det kan istället handla om referensgrupper som på olika sätt har betydelse för hur vi ser på och hur vi agerar gentemot oss själva, exempelvis en Internetbaserad intresseklubb.

Charon (2006) beskriver utvecklingen av självet i fyra stadier, förberedelsestadiet, lekstadiet, spelstadiet och referensgruppsstadiet. För oss är referensgruppsstadiet mest intressant. Detta stadium är mest utmärkande för massamhället, där individen har ett flertal olika referensgrupper som man delar perspektiv med. För att kunna interagera med de olika grupperna, måste den aktuella referensgruppens perspektiv kunna lyftas fram och bli till det generaliserade andra, för att i ett annat läge inte alls ha någon inverkan.

Samtidigt som individen interagerar med andra, så interagerar man med självet. Vi dömer oss själva, pratar med oss själva, pekar ut saker åt oss själva och så vidare. Det är en slags syn utifrån där vi värderar, bedömer och reflekterar över våra egna handlingar och beteende.

Charon (2006) skriver att människan måste förstås som en tänkande varelse. Orsaken till individens handlande skall inte bara förstås som ett resultat av interaktionen mellan individer utan också interaktionen inom individerna själva. Charon menar vidare att våra värderingar, attityder eller idéer inte är lika viktiga som den konstanta processen som är tänkandet. Man kan inte göra det så enkelt som att säga att vi enbart är betingade individer eller enbart produkter av samhället. Vi är till vår hela kärna tänkande varelsor som hela tiden för en inre dialog samtidigt som vi interagerar med andra. Charon skriver även att den mänskliga varelsen beskrivs som en aktiv varelse i förhållande till sin omgivning. Ord som betingning, respons, kontrollerad, instängd och formad används inte för att beskriva människor inom den symboliska interaktionismen. I kontrast till andra socialvetenskapliga perspektiv så ses inte människan som passiv i förhållande till sin omgivning utan istället aktivt deltagande i vad de gör (baserad på deras sociala interaktion, tänkande och definition av den aktuella kontexten).

Social interaktion är kontexten inom vilken identiteter skapas, erkänns, förhandlas och förloras. Alla som deltar i en social interaktion presenterar sin eller sina identiteter, definierar vad andra presenterar och formar sina tankar och handlingar därefter. Å ena sidan söker vi inom interaktionen etikettera andra, känna igen deras identitet genom deras handlingar och ord. Vi talar om för dem vilka vi tror att de är. De i sin tur söker berätta för oss vilka de tror att vi är. Handlingarna från läkare och sjuksköterskor gentemot patienten skapar patienten. På samma sätt skapas invandrare i kontexten med infödda och de i utanförskap skapas av dem som lever i innanförskap (Charon, 2006).

Om vi därför som individer skapar identitet i interaktionen med andra så skapar vi också identitet i den interna interaktionen, den interaktion som pågår inom oss själva. Därför berättar det en hel del om någon när han talar om hur han ser på sin arbetslöshet eller hur han ser på att ha en annan etnicitet. Det berättar om hur han värderar sig själv och i förhållande till vad. Det berättar om vad individen ser som viktigt, och om det är viktigt så vet vi att det påverkar individen på ett betydande sätt.

Människor känner inte av en specifik omgivning direkt menar Charon också. Istället definierar individen kontexten hon befinner sig i. Det kanske finns en specifik omgivning men det är definitionen av denna som är viktig. Definitionen individen gör händer inte heller bara hur som helst, istället menar Charon att det är ett resultat av individens pågående sociala interaktion och tänkande. Detta innebär att individer handlar och tänker som de gör på grund av att de definierar en kontext på ett specifikt sätt (Charon, 2006).

6.4 Begreppsdefinitioner

Utanförskap

Stigendal (2003) menar att det finns ett antal olika faktorer som kan öka risken för att individen hamnar i ett utanförskap. Dessa faktorer redogörs för under avsnittet med tidigare forskning. I vår studie följer vi genomgående Stigendals definition. Vidare följer vi Ungdomsstyrelsens (2008) definition vad gäller utanförskapsområde, och här talar man om bostadsområden där stora delar av befolkningen är resurssvagare än befolkningen i övrigt.

Etnicitet

När vi diskuterar etnicitet i denna studie, så avser vi etnisk bakgrund. Vidare så innefattas gruppen invandrare av både första- och andra generationens invandrare.

Identitet

Begreppet social identitet definieras på följande sätt av Lange och Westin (1981): "Social identitet är det sätt på vilka andra identifierar och definierar en individ i termer av breda, allmänt accepterade sociala kategorier eller attribut såsom kön, ålder, yrke, etniskt ursprung, nationalitet eller religiös bekännelse" (Lange och Westin, 1981, s.186).

Detta är även i stor utsträckning den definition vi kommer att använda oss av och det har influerat vår indelning i de teman vi har gjort vår analys utifrån. Men vi kommer även att använda den definition som Charon använder sig av när han skriver att alla individer har massor av identiteter som hela tiden omförhandlas i den sociala interaktionen med andra och inom oss själva. Han menar att vi också har olika identiteter beroende på vilken kontext vi befinner oss i (Charon, 2006).

7. Metod

7.1 Val av datainsamlingsmetoder

Vi har valt att använda oss av en kvalitativ metod vilken eftersträvar djup framför bredd (Kvale, 1997). Genom sex kvalitativa intervjuer har vi tillvaratagit möjligheten att få en fördjupad inblick i intervjupersonernas tankar kring begreppet utanförskap. Då det viktiga varit att få ta del av livshistorier och upplevelser bedömde vi denna metod som bäst lämpad. Kvantitativ metod är främst till för att kunna generalisera vilket vi inte varit intresserade av för att undersöka vårt syfte. Vi ville hitta exempel på hur begreppet utanförskap kan upplevas, och då kvalitativa metoder främst är menade att ge exempel ansåg vi att det sättet att arbeta skulle passa vårt syfte bäst.

Vi spelade in intervjuerna med hjälp av ljudupptagning, vilket vi fick tillåtelse för av samtliga respondenter. Vi förklarade att vi var de enda personerna som skulle lyssna på inspelningarna, och att dessa skulle raderas när arbetet med uppsatsen blev färdigt. Respondenterna presenteras under fingerade namn i studien.

Genomförandet av intervjuerna skedde genom det som Svenning (2003) benämner ostrukturerade intervjuer. Han menar att detta kan vara fördelaktigt i de fall där man inte har särskilt god kunskap om undersökningsområdet. Som underlag för intervjuerna hade vi utformat en intervjuguide (se bil.1) där frågorna sorterades under olika rubriker. Utrymme lämnades för följdfrågor som kunde uppstå under de olika intervjuerna, och varje intervju pågick i ungefär 45 minuter.

För att hitta litteratur och annat material, har vi använt oss av databaserna LIBRIS och GUNDA. Ytterligare har sökmotorer på Internet används, och vi har då sökt på begrepp som utanförskap, Kasam, symbolisk interaktionism, identitet och segregation. Utöver detta har kurslitteratur från olika delar av utbildningen använts, liksom källförteckningar ur det material som hittats.

7.2 Urval

Vårt urval består av unga vuxna från 18 – 25 år. Den viktiga uppgiften i urvalsprocessen var att söka upp och identifiera individer som antingen befinner sig i utanförskap, eller i riskzonen för detta. Detta medför en etisk problematik, då utanförskap kan vara ett känsligt

ämne för vissa. En annan problematik som kan tänkas uppkomma handlar om svaren som erhålles från respondenterna. Om vi inte lyckas erhålla respondenter som befinner sig tillräckligt nära ett utanförskap, så kan vi gå miste om essentiell information. Det bostadsområde som vi valt ut har klassificerats som ett utanförskapsområde i Ungdomsstyrelsens (2008) rapport, som vi tidigare nämnt.

Då en av författarna till föreliggande studie tidigare gjort sin studiepraktik vid en arbetsförmedling, så vände vi oss till personalen där för att fråga huruvida vi kunde göra ett besök och tala med några av deras sökande. Vi fick då delta vid ett uppsamlingsmöte för unga vuxna, och vid slutet av detta möte fick vi möjlighet att berätta om vår studie och fråga deltagarna ifall de var intresserade av att ställa upp på en intervju. Här fick vi tag på fyra respondenter, och genom vidareförmedling av kontakter bland dessa, så kom vi i kontakt med ytterligare två individer, som ville ställa upp på intervju.

Larsson m.fl. (2005) diskuterar ett antal olika urvalsstrategier, och vi har använt oss av två av dessa. Å ena sidan handlar det om så kallade extrema urval som inriktar sig på fall som inte anses vanliga, eller följa normen. Detta har en naturlig koppling till de marginaliserade individer som vi sökte. Ytterligare använde vi oss av snöbollsurval, för att komma åt de respondenter som är mer svåråtkomliga. Det handlar här om att erhålla intervjupersoner genom en kontakt, som förmedlats av en annan, som förmedlats av ytterligare någon annan i sin tur och så vidare.

7.3 Tillvägagångssätt

Enligt Dalen (2007) är det viktigt inom den kvalitativa forskningen att nå insikt om fenomen som rör personer och situationer i dessa personers sociala verklighet. Svenning (2003) menar att den kvalitativa forskningen ger kunskap och detaljer om hur människor tänker och fungerar. Han nämner även att kvalitativ forskning ger möjlighet att få svar på frågan ”varför”, till skillnad från kvantitativ forskning som mer söker svaret till frågan ”hur många”. Föreliggande studie utgår ifrån den unge vuxnes perspektiv och utsagor, och har en kvalitativ ansats. Enligt Larsson m.fl. (2005) så beskriver en kvalitativ metod individer eller situationer ur ett helhetsperspektiv, vilket passar denna studie väl. Larsson m.fl. (2005) menar att det sociala arbetet kräver en flerdimensionell teoretisk analys. Man menar att olika sociala problemområden kan förstås med hjälp av olika discipliner, såsom psykologiska, sociala och

kulturella förlopp. Detta försöker vi möta, dels med den symboliska interaktionismen för sociala och kulturella förlopp, och dels med Kasam för de psykologiska aspekterna.

Watt Boolsen (2007) menar att induktion innebär att man arbetar endast utifrån empirin, och låter teorierna utveckla sig härifrån. Denna metod används i huvudsak vid kvalitativa forskningsprojekt. Man generaliserar alltså utifrån erhållen data. I ett forskningsprojekt med en deduktiv ansats, å andra sidan, jobbar man på motsatt sätt. Utgångspunkten ligger här i teoretiska begrepp och kategorier som man på förhand är intresserad av att utforska. Teorierna undersöks sedermera genom att man ställer upp hypoteser som sedan testas gentemot empirin. I nästa läge kan man antingen falsifiera eller verifiera sina hypoteser. Deduktiva forskningsprojekt förekommer främst inom den kvantitativa forskningsfären.

Vi menar att vi använder oss av ett abduktivt förhållningssätt (Larsson, 2005), då vi rör oss både mellan empiri och teori och låter tolkning och förståelse successivt växa fram. Vi har även haft vissa kategorier och teoretiska begrepp som vi på förhand varit intresserade av.

7.4 Förförståelse

Vi heter Khosro och Daniel och under vår studiepraktik kom vi i kontakt med många unga vuxna som på olika sätt hamnat lite vid sidan av samhället i stort. Vi har därefter blivit intresserade av hur dessa unga vuxna hanterar sin vardag och hur de skapar identitet i förhållande till samhället utifrån deras egna speciella situationer.

Genom praktikens gång har vi fått en viss förförståelse av begreppet utanförskap och de individer som skulle kunna inkluderas däri. Det är också det som har väckt vårt intresse för begreppet och hur det uppfattas av de som lever i en situation som kanske enligt markörerna för utanförskap betecknas som utanförskap och därför är utanförskap. Många av riskfaktorerna som markörerna representerar som exempelvis arbetslöshet eller annan etnicitet, är också sådant som diskuteras av många och det är något som vi har läst kurser av under socionomutbildningen vilket skapar en förförståelse hos oss om vad det innebär och hur det påverkar.

Det hermeneutiska synsättet (Larsson m.fl. 2005) har mycket att göra med tolkning av en viss text. I denna studie handlar det om tolkning av intervjuer som spelas in på ljudband och sedan

transkriberas. Forskarens förförståelse har stor betydelse och därav har vi begrundat vår förförståelse. Vi utgår ifrån att det finns flera bidragande faktorer som gör att unga vuxna hamnar i utanförskap. Vi tänker att dessa faktorer är saker som segregation, kultur, socialt nätverk och även andra resurser och möjligheter i individens omgivning. Vi utgår ifrån vad som är viktigt för individen när vi undersöker de unga vuxnas identitetsskapande

Ena författarens förförståelse sträcker sig dock längre än dessa antaganden. Han är själv uppvuxen i ett förortsområde som i många avseenden påminner om det som Ungdomsstyrelsen benämner utanförskapområde. Med detta följer att en del av hans gamla vänner från uppväxten idag befinner sig i ett utanförskap, dock har vi på förhand bestämt att ingen av våra respondenter kommer att vara någon som vi känner sedan innan, särskilt inte privat.

7.5 Reliabilitet och validitet

I intervjuer finns det en risk att respondenten påverkas av situationen. Intervjuaren kan genom sin närvaro eller sitt sätt att ställa frågor påverka respondentens svar. (Svenning, 2003) Vi är medvetna om att vi kan ha påverkat respondenterna med våra frågor. Formuleringen av frågorna kan ha bidragit till de svar vi fick och det kan i sin tur ha påverkat analys och resultat. Vi diskuterade innan intervjuerna om det kunde utgöra ett eventuellt hinder att vi var två intervjuare. Det finns en risk när det är två intervjuare och en respondent att den intervjuade hamnar i eller upplever ett underläge. Dock ansåg vi att reliabiliteten stärktes genom att båda deltog. Vi gjorde därför så under intervjun att en var mer passiv och bara fyllde i med frågor som missades medan den andra ställde skötte huvuddelen av frågorna.

Redan innan vi genomförde våra intervjuer tog vi del av den kritik som riktats mot den kvalitativa undersökningsmetoden, detta gjorde vi för att söka tillföra reliabilitet till studien. För att undvika att informationen från våra intervjuer skulle förvrängas, spelade vi in alla intervjuer och renskrev dem direkt efteråt. Eftersom vi båda två har genomfört intervjuer vid tidigare tillfällen, tror vi att risken för intervjuareffekten är begränsad. Intervjuareffekten innebär att vi som intervjuare kan påverka respondenten så att han förstår vad det är som vi forskare förväntar oss av honom. Intervjuareffekten gör då att objektiviteten sätts ur spel (Patel, 1987). Vi har dock varit medvetna om riskerna för denna påverkan och har därför försökt att så långt som det går hålla oss objektiva under intervjuerna. Vi har medvetet

koncentrerat på individen som helhet med öppna frågor för att undvika att styra våra respondenter utefter studiens syfte. Detta för att respondenten inte ska låsa sig vid att svara utifrån studiens syfte utan kunna prata fritt utifrån sig själva, men också för att minska risken för intervjuareffekten.

En annan möjlig påverkansfaktor var att vi befann oss i arbetsförmedlingens lokaler under två av intervjuerna vilket också kan ha påverkat deras möjlighet till fullständigt ärlig reflektion. Det finns en möjlighet att en liknande studie kring ämnet utanförskap utförd av andra studenter skulle ha fått fram annan information från respondenterna. Reliabiliteten i den bemärkelsen är därför låg i vårt arbete. Däremot var det respondenternas upplevelse vi hade som avsikt att studera och med tanke på att vi tolkade svaren tillsammans stärks reliabiliteten något.

Vi anser att vi till stor del undersökte det vi avsåg att undersöka och därmed uppnådde validitet i relativt hög utsträckning. Vi är också medvetna om att just det faktum att någon enligt den konstruerade versionen av utanförskap är just utanför innebär att de är oerhört svåra att få tag på. Vi kan därför inte vara säkra på hur de skulle ha svarat på samma frågor. Just det att våra respondenter engagerade sig tillräckligt för att delta i studien kan vara en indikator på att de inte är helt avkopplade från samhället. Vilka resultat vi hade fått av respondenter som helt uppfyller de konstruerade markörerna och själva anser sig vara utanför kan vi bara spekulera i.

7.6 Etiskt förhållningssätt

De etiska hänsynstaganden vi gjort i vårt arbete med uppsatsen utgår främst från Vetenskapsrådets fyra punkter som likt journalistikens pressetiska regler inte är helt bindande men ofta används inom samhällsvetenskaplig och humanistisk forskning (vr.se, 2009). Då man har med människor att göra krävs försiktighet, dels under arbetets gång och dels i presentationen av materialet. I linje med Vetenskapsrådet har vi noga informerat de medverkande personerna om arbetets syfte, hur det genomförts och hur vi hanterat materialet. Informationen har vi givit både när vi träffade respondenterna första gången och strax innan vi genomfört intervjuerna.

Vi har också genomfört samtyckeskravet vilket innebär att de medverkande måste ha samtyckt med det vi gjort, sin egen delaktighet liksom att de aldrig behövt svara på frågor de ogillat och när som helst kunnat avsluta sin medverkan. För att skydda personernas integritet har vi gjort de så anonyma som möjligt i vår text genom att inte använda deras riktiga namn, inte placera in de på kartan liksom i övrigt inte nämna allt för personliga detaljer som skulle kunna röja deras identitet.

Dock är vi medvetna om risken med de uppgifter vi trots allt lämnar ut i form av personliga berättelser, men det är också dessa vi bygger studien på och anonymiteten kunde därför inte dras längre än vad vi gjort. För att kunna säga något och skapa en bra analys krävs ett visst mått av personlighet, och vi hoppas och tror att den eventuella risken för igenkännande av de vi intervjuat inte skall orsaka någon skada.

En annan viktig etisk aspekt har varit den om valet av frågor. Att i en intervjusituation tillsammans med två främmande människor behöva tala om sig själva kan i sig bli jobbigt då det är deras egna liv vi frågar om och hur de relaterar till utanförskap. I intervjuerna har vi därför på sätt och vis "konstruerat" de intervjuade som just utanför eller i riskzonen för att vara utanför. För att i viss mån undvika en stämplande effekt har vi valt att använda oss av nyanserade frågor och utöver utanförskapet även tala om annat, om livet i stort. Dock är det omöjligt för oss att veta vilka effekter våra intervjuer haft, det vi får förlita oss på är den frivillighet som vi varit tydliga med att poängtera.

När det gäller konsekvenser, så menar Kvale (1997) att forskaren ska se till att respondenterna lider så liten skada som möjligt. Forskaren måste beakta möjliga konsekvenser som undersökningen kan ha för individ och grupp, och väga dessa mot de fördelar som studien innebär. I detta ligger en intressant aspekt på denna studie, som handlar om risken att kränka våra respondenter. Vi söker individer som i viss mån befinner sig utanför samhället, och vid det stadiet där vi berättade om studiens intresseområde så var vi försiktiga när det gäller ordval och formuleringar, för att inte riskera att kränka individen.

7.7 Analyismetod

För att få empiri att analysera har vi genomfört sex stycken intervjuer, om cirka 45 minuter per intervju, som alla har spelats in och transkriberats. Intervjuerna har genomförts med hjälp

av en öppen intervjuguide där vi har haft teman vi har frågat kring. Intervjuerna har sedan transkriberats till datorn. Transkriberingar tar lång tid att skriva ned vilket kan vara en av nackdelarna med metoden, men är ändå något vi menar är viktigt då man får en god chans att lägga märke till sådant man annars kanske missar. Det ger också en chans till att "läsa mellan raderna" på det respondenterna säger för att göra en djupare tolkning.

Vad det gäller analysen har vi valt att använda oss av flera metoder. Grunden har dock varit en form av *ad hoc analys*. Med det menar vi att vi inte har använt oss av någon specifik teknik till att börja med utan de har framkommit allteftersom (Kvale, 2007). Vi har alltså använt oss av olika metoder beroende på vad vi har ansett vara bäst.

Vi har använt oss av *meningskoncentrering* som en metod för att korta ner vissa länge utdrag från intervjuerna till ett mer lättläst och meningsfullt sammanhang för att underlätta analys och studie. Detta har givit oss en möjlighet att reducera längre intervjutexter till mer precisa formuleringar (Kvale, 2007). Då respondenterna har fått utrymme att berätta själva väldigt mycket utifrån våra teman kan deras svar ibland bli väldigt långa och vi har då behövt korta ner dem. Det har också givit oss en möjlighet att undvika att använda oss av våra respondenters talspråk direkt i citaten. Precis som Trost (1993), anser vi att det kan vara oetiskt gentemot intervjupersonerna då det finns stora möjligheter att om de läser sitt talspråk i skrift, inte känner igen sig och kan börja skämmas för det.

Vi har också använt oss av en form av meningskategorisering som metod, för att fånga våra respondenters svar och citat under vissa, för uppsatsen, väsentliga teman. Metoden har dels använts för att se om alla teman har tagits upp, och vilka fenomen som respondenterna mest har talat om (Kvale, 2007).

Vi har också använt oss av en form av meningstolkning där det har varit nödvändigt för att tolka vad våra respondenter indirekt har sagt, men har uttryckt på ett annat sätt (Kvale, 2007). Empirin har främst tolkats i förhållande till symbolisk interaktionism och Kasam-teorier.

8. Empiripresentation

8.1 Det sociala och kulturella temat

Familjen

Våra respondenter pratade oftast utifrån det stöd man fick och den samhörighet man kände med familjen. Alla respondenter berättade att familjen har stor betydelse i deras liv. Majoriteten av våra respondenter sa att de umgås med sin familj regelbundet, vissa av dem flera gånger i veckan. Olika individers familjer ser naturligtvis olika ut. För Olivia handlade det i största utsträckning om umgänge med hennes syster, medan Reza umgicks med familjen genom att vara hemma hos dem och hälsa på, sedan han flyttat hemifrån. Det var endast en respondent som inte föreföll hålla en stadig kontakt med familjen, nämligen Peter. Dock så framhåller även Peter att hans familj betyder mycket för honom. David och Reza uttryckte sig så här om betydelsen av familjen för dem:

David: Jag har ju stöd från familjen o vissa pushar på mer än andra men det är ju alltid någon som flåsar en i nacken "skratt". När dom håller en ju skarp och att man hela tiden skall göra någonting så man inte sitter hemma o tittar på tv 24 timmar om dygnet utan är ute och söker jobb. Ja vissa saker hade ju inte blivit gjorda men eh sen är ju frågan hur ja hade varit som person om inte familjen hade vart bakom mig om jag hade varit en lat person eller en mer kämpande person. Det vet jag inte riktigt.

Reza: ... trots att man inte kanske har det här sociala nätverket som man skulle vilja ha, och dom kontakterna inom familjen så känner man ändå att man har ett starkt stöd. Det är viktigt att ha en familj som man är lycklig med, en familj som är lycklig. Och att man kan försörja sin familj.

Som sagt, så var det en av våra respondenter som skiljde sig lite från resten i den här frågan. Peter, som är den enda med svensk bakgrund, menade att kontakten med hans familj är sporadisk. När vi frågade hur det kom sig, så sade han följande:

Peter: Jag vet inte... typiskt svenskar kanske /.../ utefter från vad dem säger så är vi individualistiska, vi ska klara oss själva. Det finns en viss stolthet eller en tanke att vi ska klara oss själva.

Vänner och fritid

I stort sett samtliga respondenter menar att deras vänner är viktiga och att de tillbringar mycket av sin fritid med dem. När respondenterna talar om vännernas stöd, så betyder detta olika saker. Ett exempel som nämns, är att vänner kan stödja och mana individen till att ta tag i sig själv, och till exempel gå till en arbetsförmedling. Likt familjen, så tillmäts vännerna alltså stor betydelse för våra respondenter. Brist på sociala kontakter och fritidsaktiviteter kan naturligtvis öka vid arbetslöshet. Hur påverkar det egentligen individen och identitetsskapandet när en stor del av ens dag försvinner ut i ingenting?

Vännerna står för ett starkt stöd i vardagen enligt Olivia, som lade mycket stor vikt vid sina vänner, menade att vännerna betydde mest för henne.

Olivia: Jag tycker att stor del har kompisar i det hela, typ om man inte har några kompisar, då blir det svårare. Jag tror det blir ännu svårare än vad det är... för utan jobb har man ganska tråkigt och så men tänk om man inte hade några kompisar heller, då skulle jag bara varit hemma helt ensam, och de skulle ju inte vara bra alls. Och ingen som hjälper mig åtminstone få en praktik typ... det är läskigt /.../ så jag tycker mina kompisar kommer först.

Några av våra respondenter pratade om vikten av att hålla sig sysselsatt, och att få kunna göra någonting som man tycker om. Hassan har fritidsaktiviteter som håller honom sysselsatt.

Hassan: På fritiden spelar jag musik och jag simmar i stan i Valhalla. Jag simmar 3 gånger i veckan och spelar ganska mycket musik.

Intervjuare: I band?

Hassan: Ja jag spelar med många.

Intervjuare: Är det något du verkligen brinner för?

Hassan: Ja jag älskar musik.

Respondenterna talar även om den brist på stimulans i den vardagliga sysselsättningen som kan uppstå vid arbetslöshet. Olivia pratar om den fritid hon har som arbetslös så här:

Olivia: Det är dötråkigt. Fast när man är arbetslös då sitter man typ hemma, från klockan 7, 8 när man vaknar till klockan 4,5 helt ensam, för man har ju inte eller folk jobbar ju, vänner jobbar ju alltså då blir det ju tråkigt ahh vad skall jag göra, å bläddra i kanalerna sen går hela dan alltså det är säkert sen bara a nu har det gått en dag till bara nu skall jag sätta

igång å söka lite jobb å sen bara men det här går ju inte å sen bara a det blir segt hela tiden det finns inget å göra det blir segt å man har ingen å träffa heller.

Peter har till synes, till skillnad från Hassan ovan, koncentrerat sig på fritidssysselsättningar som är koncentrerade till hemmet som datorn och böcker.

Peter: Jag sitter väldigt mycket hemma vid datorn, läser väldigt mycket, mina kompisar har flyttat bort en bit så att jag umgås inte mycket med dom längre. Har väl ett par nära vänner som jag umgås en del med. Det känns lite motigt just nu.

Etnicitet

Bland respondenterna kunde vi urskilja en kluvenhet kring hur de skulle betrakta sig själva. Ofta nämndes andras uppfattning om dem som invandrare. När vi då frågade respondenterna om deras etnicitet; hur de ser på sig själva, hur de tror att omgivningen ser på dem, och huruvida de anser att de är accepterade, så hade flera av respondenterna en hel del att säga. Åtminstone för de respondenter som har utländsk bakgrund blev detta en stor del av intervjuerna i omfattning. Respondenterna talar här om känslan av svenskhet, och hur stark den är. Man kan konstatera att i stort sett ingen av respondenterna med utländsk bakgrund helt och hållet "känner sig svensk". De flesta uppfattar sig som någonstans mitt emellan.

Reza: Jag känner mig inte svensk helt enkelt. Det har alltid vart så känns det som, och alla mina kompisar som kommer från andra länder ser sig också som invandrare... jag vet inte... Ja, det har det nog alltid varit, lite "vi o dom" känsla, faktiskt. Det är just det, att jag tror att omgivningen också ser på mig som invandrare så att det är inte bara jag som har startat det i mitt huvud, utan det är något som skapas av alla på något sätt. Eftersom att dom ser på mig som invandrare så tycker jag också att jag är invandrare. Vad är man när man är svensk egentligen, och vem är det som ska acceptera mig?

Hassan: Jag ser mig själv som mittemellan. Inte mycket svensk men lite svensk känner jag att har påverkat mig. För min del jag har försökt att blanda lite. Ta de grejerna jag tycker är bra här i Sverige med min kultur. Jag har försökt göra mitt bästa men jag vet inte om jag blir accepterad som svensk. För att bli svensk då skall man tala som en svensk, ja, tänka som en svensk. Men om man gör något mycket bra ja då accepterar man. Då blir man accepterad som svensk... Zlatan accepteras som helt svensk.

David: Något mittemellan skulle jag nog säga. Ibland gör jag det. Ibland, det beror på vem jag umgås med. Om det är kompisar som kanske har ursprung från södra Europa eller mellanöstern så har dom annan kultur och bakgrund så dom uppför sig lite mer kanske högljudda och så. Då anpassar man sig ju lite till det och tar tillvara på den bakgrunden man har själv. När jag umgås med svenskar som kanske är lite lugnare kanske man är lite lugnare själv.

Vi skulle vilja påstå att åtminstone en del av våra respondenter har fått uppleva etnisk diskriminering i någon form. Båda dessa exempel kommer från krogmiljön. Detta framgår i citaten som följer nedan, där ett par av respondenternas svar framgår då vi frågade huruvida de någonsin känt sig orättvist behandlade på grund av deras etnicitet.

Hassan: Ja vid några tillfällen på kvällen när jag har gått ut. Då har jag känt det, men inte på många ställen. Nu går jag inte ut mycket på krogen på grund av det.

Charlie: ... när vi var ute på krogen, och skulle komma in så sa dörrvakten till mig att "du har fel tröja på dig" men jag bara "okej..." så frågade jag om en svensk: "kommer han in?" "- Ja, han har rätt tröja på sig" Men hans jacka var stängd, så det fanns ingen chans att han kunde se hans tröja, så jag bara "okej..."

Charlie: Ja, jag vill ju att alla ska uppfatta mig som en svensk, som en som har bott här liksom och växt upp här... för ibland när någon ska prata med en på stan, så kan dom börja prata engelska direkt liksom, utan ens o kolla att man kan svenska liksom. Det är nästan som att dom utgår ifrån att man inte kan svenska bara för att man e mörkhyad /.../ Det spelar ingen roll... jag är här, det är då jag är svensk.

8.2 Sysselsättnings- och samhällstemat

Sysselsättning

När samtalsämnet rörde sig kring arbete och arbetslöshet, så fick vi det genomgående intrycket att arbetslöshet kan innebära en allmän uppgivenhet. Att ha ett arbete betyder enligt våra respondenter inte bara trygghet och inkomst, utan även att man är en del av ett större sammanhang. Samtliga respondenter var arbetslösa vid intervjutillfället. Det nämndes även att

arbetslösheten betydde långtråkiga dagar, och i vissa fall dåligt självförtroende eller självkänsla. Respondenterna menar att ett jobb skulle betyda mycket för självkänslan. Olivia nämner nedan till exempel att hon skulle vilja kunna säga att hon gör någonting när hon pratar med sina kompisar. I stort kan det sammanfattas att respondenterna i detta ämne talar en hel del om ekonomisk trygghet, men även om möjligheten att kunna delta i samhället.

David: Ja det är, man blir ganska, hur skall man säga det. När man inte arbetar så hamnar man ju i en sån cykel att man hela tiden bli latare och latare av sig, man gör väl det man skall göra med arbetslöshetskassan eller söka jobb och så men i andra perioder när man inte söker så så blir det ju ganska laidback. Ganska lugnt och man gör inte så mycket. Jag försöker ju bryta det genom att träna mycket och hålla igång.

Peter: Att inte ha ett jobb betyder långa tråkiga (elaka) dagar, dålig självkänsla... det är ju på sätt och vis skamligt att behöva ta pengar från samhället om man faktiskt inte har några fysiska eller psykiska problem som gör att man inte kan arbeta... och alla såna saker gör ju att man blir nere, eftersom man får dålig självkänsla så blir de ju ännu svårare att försöka ta tag i annat i livet. Så på det sättet påverkar det ju väldigt mycket.

Charlie: För mig som person så betyder arbetslöshet att... man har sämre självkänsla, det känns som att man, man vill kunna försörja sig själv, man vill kunna klara sig själv och man vill inte vara beroende av någon annan. De är bättre självkänsla när man känner att man tjänar sina egna pengar och man klarar sig själv. Det är jobbigt liksom att behöva tänka på pengar hela tiden, man är stressad du vet och man är deprimerad när man inte har jobb... jobb betyder mycket för att man ska må bra och känna sig trygg.

Olivia: Man har ju inte pengar att röra sig med ungefär och man, ja de kanske pratar om sitt arbete så, mina kompisar pratar mycket om vad de gör och vad de jobbar med och högskolan och så. Och jag bara aa men jag gör ingenting. Alltså ungefär så, det låter inte bra. Och det är, det är tråkigt.

Olivia: Att man kan gå nånstans, och så träffar man ju folk på sitt jobb och så har man gjort nånting för dan. Jag tror man mår mycket bättre.

Hassan: Man vill ha ett arbete för att man skall försörja sig själv. Kunna göra som alla andra. Med arbete då har man en bra ekonomi. Där man kan göra mycket grejer med. Jobbet

är mycket viktigt, jobbar som alla andra, betalar skatt som alla andra, mår bra. Bra ekonomisk situation. Jobbet är mycket viktigt...

Som vi kan se så betyder arbetet väldigt olika saker för olika personer. Peter och Charlie pratar om dålig självkänsla. Hassan pratar både om att försörja sig och klara sig själv och att vara en del av samhället men även om att ha pengar för olika aktiviteter. Hassan säger själv att jobbet är mycket viktigt. Olivia pratar om att arbeta för att ha pengar att röra sig med och att kunna delta i konversationerna med kompisarna som arbetar på ett lättare sätt. Men mycket handlar enligt våra respondenter om att ha en sysselsättning och att ha något att göra på dagarna.

Boendemiljö

Utifrån svaren vi fick från våra respondenter vad gäller bostadsområdet såg vi att bostadsområdet kan betyda mycket för individens trygghet. De som bor i ett utanförskapsområde pekar också på de förändringar som de känner bör göras. De pratar bland annat om stämpeln som kan finnas och som i sig skapar osäkerhet men även om att de ibland är rädda eller tycker att det är läskigt. De två som bor i områden som inte präglas av utanförskap hade inte mycket att säga kring ämnet, de menade exempelvis att de inte kom på någonting som de vill förändra i sitt område. Så här sa de som bor i ett utanförskapsområde:

Reza: Ja, alltså den här stämpeln som mitt bostadsområde har på sig, det skulle ju vara det bästa och... eller det är det viktigaste att få bort så att folk inte känner sig så hotade av att vara här. Kanske sprida ut lite, typ så att även svenskar vill flytta in här kanske.

Olivia: Ja jag tycker det är läskigt att gå ute här, eller man vet inte vad som skall hända eller jag känner inte många här eller ja... Man vet inte vad som skall hända, jag bodde på Lövgärdet och man ser mycket såhär gäng eller jag vet inte om de är gäng eller vad dem är men de står så i grupper så när man kommer så känns det som att alla ögon faller på en så man tänker... eller ja, man vet inte när man går där vad folk tänker eller såhär, så då blir det så att man blir rädd ungefär.

David, som inte bor i ett utanförskapsområde var mycket mer positiv än de som bodde i ett utanförskapsområde. Men han fick samtidigt leta lite efter något att säga.

David: Jag tycker att detta är ett bra bostadsområde. Det är ett lugnt område. Det är nära till affären och bra förbindelser in till centrum. Det är ett fint område också.

Charlie däremot hade tänkt en hel del på sitt bostadsområde och vad som borde göras. Han berättar att han skulle vilja ha mer trygghet och mer blandning på befolkningen. Just detta med en önskan om en mer blandad befolkning var något som kom igen ofta. Många trodde att mer integrerade områden skulle avhjälpa mycket.

Charlie: Man måste se till så att det blir tryggt liksom, att det är ett bra område att bo och växa upp i och att man får bort det negativa som finns här. Göra det tryggt och trevligt att bo, och växa upp. Det händer ändå mycket här, och det är mycket bråk och tjafs om nätterna du vet... folk är ute och bråkar och skriker. Det är alltid poliser här... Jag skulle vilja bo i ett område där det är mer blandat, här bor det bara invandrare du vet, och många har problem du vet med språket och... som sagt, går hemma och lever på socialen och sånt, så att... Det är klart man skulle vilja komma till ett område där det finns mer positivt... positiva intryck med att vara invandrare.

Utbildning

När det gäller utbildning, så hade samtliga respondenter någon form av gymnasieutbildning, bara en hade gått ett par kurser på högskolan. Det var ganska blandat med motivationen under skoltiden hos våra respondenter som gick från skoltrötthet till motivation om att få en bra utbildning för att kunna få ett bra jobb. Anledningarna till misslyckade studier varierade också en del men handlade till en del enligt våra respondenter om dåliga lärare eller stökig skolmiljö. Något som är intressant är att alla våra respondenter hade något som störde dem i deras studier även om anledningarna skiftade från dålig motivation på grund av skoltrötthet, eller att det inte var det program de egentligen ville läsa, till stökig skolmiljö

Peter: Trevliga kompisar och så, men efter första året så hade vi ganska dåliga lärare i vissa ämnen, plus att jag var väldigt skoltrött i gymnasiet så det gick inte så bra där.

Hassan: Jag gick transportprogrammet på gymnasiet. Jag ville läsa på musikprogrammet men jag kom inte in. På grund av jag hade inte /.../ jag var inte klar med mina betyg. Det som var orsaken var att jag hade inte bött här länge. Kunde inte klara alla ämnen. Men det var något som hade med tiden att göra /.../ Ja jag ville klara den där utbildningen. För att få ett

bra utbildning. Få ett bra betyg. Jag var nöjd med det också men det var inte mitt val att läsa det programmet. Jag tog den för att jag ville inte sitta hemma och inte göra någonting.

Reza: Lärarna var /.../ ett par stycken var väldigt bra tyckte jag... dem andra såg man inte så mycket av för det var mycket vikarier och mycket lärare och mycket byten... lärare som skulle byta och sådär, så att det var inte ofta vi hade några stadiga lärare så /.../ Jag tyckte det var ganska rörigt i skolan, miljön var väldigt stökig... det här med att byta lärare och sådär, det hjälper inte riktigt. Jag tycker inte att jag lärde mig så mycket som jag kunde ha gjort...

Charlie: De va väl okej, ja va skoltrött sista året. Men annars, som sagt, ja var ju ingen stjärna liksom o ja va inte riktigt dålig heller. Hade mest G, o några IG..typ gymnastik gillade jag, så där fick ja MVG. De va helt okej, klassen va helt okej oxo så ja hade inga problem med skolan så.

Ytterligare så kan högskolestudier vara ett sätt att träffa vänner, eller vara en del av en gemenskap, som Olivia uttrycker det:

Olivia: ... mina kompisar pratar mycket om vad de gör och vad de jobbar med och högskolan och så. Och jag bara aa men jag gör ingenting. Alltså ungefär så, det låter inte bra. Och det är, det är tråkigt.

Det var också mer än en av våra respondenter som hoppades på att just kunna läsa vidare framöver. Tydligast här var David men även Hassan ville läsa vidare till musiklärare och Olivia ville också läsa vidare även om hon inte var säker på till vad. Både Peter och Charlie hade funderingar kring att läsa vidare men ingen av dem visste vad de skulle studera.

Intervjuare: Hur tänker du kring att läsa vidare?

Olivia: Det måste jag ju nästan, eller jag har inga andra val ju.

Intervjuare: Har du funderat på vad du skall läsa då?

Olivia: Något inom omvårdnad eller restaurang branschen eller så.

Intervjuare: Det är ju ganska många områden i alla fall.

Olivia: Ja så egentligen skulle jag ha gått nått annat. Eller ja alltså ja. Det är ju svårt att veta vad man vill bli när man går i 7:an 8:an 9:an.

David: Ja jo, jag vill ju plugga vidare senare så att jag kan bli sjukgymnast, det är i alla fall min dröm för framtiden.

Samhälle

Våra respondenter uttryckte en viss misstro gentemot samhället i stort. Politiker och myndigheter nämndes i negativa termer. Vi ställde frågor såsom huruvida de upplever att samhället står på deras sida, och lyssnar på dem. Vi kunde se att nivån när de såg på samhället varierade en del. De som kände att lokala förändringar var viktiga pratade också på ett lokalt plan som till exempel Reza som pratar om vad som politikerna skulle behöva göra för att förbättra utanförskapsområdena. Han pratar också om hur frånvarande politikerna är i hans bostadsområde förutom när det är valår. Olivia däremot lägger sig på en högre politisk nivå och pratar om arbetsmarknadspolitiken och osäkerheten hos hela befolkningen. Hon nämner att det känns som att det är sämre nu men kan inte riktigt sätta fingret på varför. Hon pratar också om att man måste kämpa själv om man vill få all hjälp som finns tillräcklig. Om att det finns ett ansvar hos individen att kämpa på egen hand.

Olivia: Nej, inte så mycket. Men jag tyckte nog det var mycket bättre när socialdemokraterna hade makten än när det är nu. Eller jag vet inte, jag fattar inte vad de har ändrat på... det verkar bara vara något konstigt. Jag har hört många som säger ingen kommer att rösta på dem nästa val, ingen. Nej jag vet inte, jag tyckte nog att det var bättre när socialdemokraterna hade makten för de här lovade ju jobb till alla, jag tror nästan det finns mer arbetslösa nu än det fanns då. Det har ju gått ner helt och hållet, folk är ju jätterädda.

Olivia: ... jag tror att man ändå måste kämpa lite själv för att samhället ska hjälpa en lite. Eller typ om jag struntar, typ om jag mår dåligt på morgonen, eller jag kanske är rädd, eller kanske det är nånting fel, och jag inte går till socialförmedlingen, då... alltså de hjälper ju mig inte på det. De hjälper ju mig bara på att tjata "aa men då kanske du inte får ekonomisk hjälp och så" men tänk så struntar jag i det också... till slut blir man ju galen ungefär. Det är läskigt. De säger ju bara det... "går du inte dit du ska då får du ingen hjälp". Men tänk så har man andra problem och så. Man måste kämpa lite själv tror jag också, så det ska bli bra, och det är där grunden ligger också. Om man får en bra uppväxt så kan man kämpa själv. Men om man får en dålig uppväxt, kanske... det inte går riktigt som de ska i alla fall.

Reza: Ja så här är det, när det är valår så kommer de ju ut i förorten och ska prata och hålla på. Men sen emellan de här valåren så händer det inte så mycket, man ser inte en enda politiker ute i mitt bostadsområde. Så visst, de jobbar mycket för att få våra röster, men jag vet inte om de jobbar mycket för oss sen /.../ Ja alltså det handlar egentligen om att satsa på ungdomarna och barnen. För det är dem som är framtiden för området. Om man inte lägger några pengar på barnen och ungdomarna, då blir de destruktiva, då ser de ingen... de ser inget hopp... och allting blir pessimistiskt och det är inte konstigt att de slår sönder saker och ting istället för att ta hand om det och se det som deras eget.

Charlie: Nej jag tror så länge man är arbetslös så anser jag inte att samhället står på min sida, det är först när man börjar bidra med pengar som fördelarna med samhället öppnar sig mer.

Etnicitetsaspekten förekom även här i viss mån, och är ett återkommande ämne. Misstron förefaller i vissa avseenden rikta sig mot diskrimineringen eller rasismen i samhället. Till exempel Hassan pratade om att han kände att samhället står mer på sidan av de som är etniskt svenska och de bostadsområden som är till majoriteten bebodda av svenskar.

Hassan: Ja de vet att vi finns men som jag tänker att de bryr sig kanske mer om svenskarna /.../ Ja kanske lämnat oss lite, kanske de bryr sig mer om andra ställena.

Hassan: Nej jag känner inte mig att de lyssnar på en invandrarkille.

Det förekom även diskussioner då respondenterna menade att samhället inte erbjuder individer möjligheter. Vissa utlyste en bättre ingång för ungdomar i arbetslivet. Peter talar om att det behövs motivationshöjningar. Men även här som med Olivia kunde vi se att våra respondenter fortsätter att prata om att det krävs en hel del eget initiativtagande och motivation för att man skall få nyttja samhällets hjälp.

Peter: Jag tror att de har mycket med både möjlighet och motivation, att de som är utanför måste känna både att de har möjlighet att göra någonting åt sin situation och att de måste få motivation till att göra det också. Man kan inte bara räkna med att andra ska göra allt åt en, men man behöver motivation till att göra nånting själv... så att någon form av framtidstro

eller slags starkare hopp måste till för att man ska bli motiverad.

8.3 Utanförskap

Våra respondenter menade att känslan av utanförskapet är viktigt, och att det är detta som avgör huruvida individen är utanför. Som vi tidigare redogjort för, så är några av de tydligaste markörerna för utanförskap (Stigendal, 2003) ekonomi, sysselsättning och etnicitet. Dessa kan benämnas som lite mer konkreta, medan det finns andra markörer, såsom förmågan att delta fullt ut i samhället samt huruvida grundläggande behov tillfredsställs, som kanske inte är lika konkreta. Vi frågade våra respondenter när någon är utanför i samhället och vi fick ganska välutvecklade svar på detta. Svaren är ganska diversifierade och täcker in många av de markörer som sysselsättning och etnicitet, behov i form av kontakt med vänner och familj och så vidare.

Reza: Att man inte e accepterad av gruppen, om man säger så. När någon e utanför är när man inte har samma möjligheter som alla andra trots att man kanske inte gjort nåt fel, alla e samma personer men så har man ändå inte samma möjligheter o kunna göra det man vill.

Charlie: Som sagt, mycket handlar om språket. Kan man språket o kommunicera med människor så har man mycket tjänat, att komma in i samhället o ta vara på samhällets möjligheter liksom, o bli accepterad av samhället.

Charlie: Ja, har du inget jobb eller går på socialen eller ligger ute eller om du har väldigt starka åsikter om nånting som kanske inte e inom normerna för va samhället tycker e okej men det e klart att även svenskar kan känna sig utanför.

Charlie och Hassan pratade om utanförskapet i ett etniskt perspektiv där just utseendet och hur andra uppfattar en kan bidra till en känsla av utanförskap.

Charlie: ... typ när man står i kö någonstans, att folk tittar på en konstigt när man sitter i något väntrum eller vadsomhelst. Då kan man ju alltid undra, då undrar man ju ofta ifall alla tittar på mig för att jag är invandrare eller vad det nu är, då kan man ju känna... då är man

liksom inte som alla andra liksom, eller som alla svenskar liksom... då kan man känna sig utanför...

Hasasn: Kanske språket. Är man inte bra på språket då är man utanför kanske.

Hassan: Det största kanske är svart hår. Alltså invandrare.

En annan åsikt våra respondenter pratade om var att utanförskap kan kopplas till känslan av att vara utanför. Som Peter säger, man är utanför om man känner sig utanför.

Peter: Jag skulle säga att man är utanför om man känner sig utanför. Om man känner att man inte spelar någon större roll eller att man känner sig mindre värd. Ja, mycket känslan av utanförskapet, om man känner att man liksom inte har någon del av livet eller av samhället så är man utanför.

Reza pratade en hel del om att det har med deltagande och vilja till deltagande i samhället. Att passa in i normerna och kulturen som är gällande. Reza kopplar även utanförskap till brist på sysselsättning, brist på vänner och familj som kan stötta och motivera en att ta del i samhället.

Reza: När den personen inte längre deltar, och inte vill vara med i samhället... eller inte kan vara med, och ibland får de inte ens vara med, då tycker jag man är utanför /.../ de som inte passar in i det normala, att man skjuter bort dem. Och ju mer onormal man är, att man hamnar längre bort från samhället. Jag tror /.../ att det är som att man bildar egna samhällen till exempel kriminella. Som rånare och tjuvar, att de bildar samhällen som befinner sig en bit ifrån samhället. Många som är i förorten och inte jobbar och sånt... kanske såna som svartjobbar också /.../ Det handlar om att man inte har så mycket kontakter. Man har kanske inte så mycket vänner som kan stötta en och ser till så att man skaffar ett jobb eller att man går till en arbetsförmedling. Sånt är väldigt viktigt tror jag.

Flera av respondenterna menar alltså att känslan av utanförskapet är väldigt viktigt. Olivia beskriver en uppgivenhet när hon berättar om hur det var för henne tidigare. Hon säger inte uttryckligen att hon kände sig utanför, men mycket av det hon berättar kan härledas till ett utanförskap.

Olivia: ... men jag har varit nere väldigt, några gånger /.../ Jag var väldigt nere innan jag började på folkhögskolan. Jag visste inte riktigt vad jag skulle göra... det kändes som jag var helt ensam, helt själv mot världen. Jag hade inget jobb och jag var deppig och seg och då fick jag hjälp av en psykolog. Han pratade med mig mycket och vi kom överens om hur vi skulle göra.

På frågan om de själva såg sig som utanför var det vanligaste svaret att de inte kopplade sig och sin situation till ett utanförskap och att de inte ser sig som utanför. Detta är intressant eftersom de pratar en del om markörerna kring utanförskap och när man är utanför.

Reza: Nej som individ tycker jag inte det..lite självklart ibland att man känner sig utanför men ja tkr att individen har mkt makt själv o bestämma vart han eller hon ska hamna. Men däremot så tycker ja att mitt område har hamnat utanför samhället i helhet.

Hassan: Inte vid många tillfällen, nä egentligen inte.

Charlie: Nej inte direkt som jag kan komma på så... nej inte som ja kan komma på, på rak arm.

Olivia: Nee inte utanför så, men jag har varit nere väldigt, några gånger. Men inte utanför så.

9. Bearbetning och analys

Analysen följer vårt sociala och kulturella tema samt sysselsättning och samhällstemat genomgående. Varje tema innefattar ett antal områden, vilka presenteras under separata rubriker. De områden vi har valt att lyfta fram är familjen, etnicitet, vänner och fritid, religion, arbete, utbildning, samhälle, boendemiljö och utanförskap. Dessa har vi delat upp i de två teman vi nämnt. Familj, etnicitet, vänner och fritid och religion har vi valt att kategorisera som sociala och kulturella områden och arbete, utbildning och samhälle, kategoriserar vi som sysselsättning och samhälle. Utanförskap har vi valt att ta upp som ett fristående tema.

Analysen inleds med en tolkning av det empiriska material som vi insamlat från våra respondenter. Analysen kommer att genomföras utifrån våra teorier, tidigare forskning och

empiri. Inom den symboliska interaktionismen är vi intresserade av människans skapande av självet i interaktion med andra och inom sig själva.

Utifrån Kasam kan vi bedöma vikten av de olika aspekterna, till exempel familj eller arbete för våra teman. Det vi är intresserade av är att se hur individen skapar sig själv, både i interaktion och samspel med andra och även med samhället.

9.1 Presentation av respondenter

Nedan följer en lista med våra respondenter med fingerade namn. Fem av sex respondenter har ursprungligen en utländsk bakgrund, men vi har valt att inte presentera personerna närmare utifrån bakgrund och liknande, för att säkerställa deras anonymitet. Alla våra respondenter är mellan 18-25 år och arbetslösa eller med mycket låg sysselsättningsgrad.

Olivia, Hassan, Peter, David, Reza, Charlie

9.2 Det sociala och kulturella temat

Under vårt sociala och kulturella tema skall vi undersöka hur den sociala interaktionen påverkar respondenternas identitetsskapande utifrån familj, vänner och fritid och etnicitet som områden. Detta är områden vi känner faller under ramarna för det sociala och kulturella temat och interaktionen mellan personer inom de här olika områdena är intressant för identitetsskapandet. Vi vill också se hur våra olika områden påverkar identitetsskapandet utifrån den unika kontext varje område medför.

Familjen

Samtliga respondenter lade stor vikt vid familjens betydelse. Vi kunde se att de ansåg att familjens stöd är väldigt viktigt, särskilt då man befinner sig i en dålig situation, såsom arbetslöshet. Inom den symboliska interaktionismen skapar man sin identitet i den sociala interaktionen med andra. Eftersom familjen, (inom den symboliska interaktionismen ofta kallad den signifikanta andre (Charon, 2006)), ofta har en stor del av en individs liv under en längre period har de även en stor del i individens utvecklande av identitet eller identiteter. Identiteter som bror, syster, son eller dotter är alla viktiga för oss. Oavsett vilka värden vi lägger i dessa etiketter så är det sådant som påverkar oss starkt.

Vikten av familjens stöd har framhållits även av Al-joumeyli (2009), som menar att unga vuxna använder olika handlingsstrategier för att möta den etniska diskrimineringen som de utsätts för. Författaren menar att de söker sig till och finner stöd och styrka hos familj och vänner.

Även för att skapa Kasam är familjen en viktig del. Den kan ge en meningsfullhet till tillvaron genom att man känner att man är en del av en gemenskap eller genom att man får stöd och hjälp. Som Reza uttrycker när han säger att det är viktigt att ha en familj som man är lycklig med, en familj som är lycklig.

Reza antydde inte bara att familjen är viktig för hans lycka utan även att det är viktigt att familjen självt är lycklig. Detta tolkar vi även som att han ser att han har ett ansvar för att familjen skall ha det bra, även när han säger att det är viktigt att man kan försörja sin familj antyder detta ett ansvar. Att vilja och kunna ta ett ansvar, att ta på sig en uppgift, för till exempel familjens välmående eller ekonomi är också ett sätt att skapa en känsla av sammanhang.

De flesta av våra respondenter umgicks även med sin familj mycket regelbundet, i många fall flera gånger i veckan. Även detta är ett tecken på familjens betydelse för individens identitet. Social interaktion handlar i mångt och mycket om att man omförhandlar identiteter, att man ger varandra identiteter och att man tar emot identiteter som andra väljer att ge en. Mer kontakt med familjen innebär här ett större utbyte och en större vikt vid de identiteter som omförhandlas. Det innebär också att de identiteter som används i interaktionen med familjen stiger i betydelse.

Dock så var det en av våra respondenter som skiljde sig lite från resten i den här frågan. Peter, som är den enda med svensk bakgrund, menade att kontakten med hans familj är sporadisk. När vi frågade hur det kom sig, så sade han att det kanske berodde på just det västerländska tankesättet om att man skall klara sig själv, individualismen.

Majoriteten av våra respondenter har sin bakgrund från kulturer där familjen har en företrädande roll, till skillnad från den som beskrevs av Peter. Detta kan tänkas betyda mycket för individens identitet; huruvida man har en kultur som är mer individualistisk och man

därmed ser sig själv som en mer fristående individ där individen får företräde, eller motsatsen, en kollektivistisk kultur där familjen går före individen. I en kollektivistisk kultur stärks familjens ställning i individens del ytterligare. Där blir familjen i ännu större utsträckning en stor del av identiteten.

Våra respondenter pratade oftast utifrån det stöd man fick och den samhörighet man kände med familjen. Alla kände att familjen hade stor betydelse i deras liv.

Genom intervjuerna och i analysen så har vi kommit fram till att familjen har en stor betydelse för identitetsskapandet inte bara under uppväxten när individen formas utan i det kontinuerliga skapandet av identitet. Vi får identiteter i den sociala interaktionen med familjen och vi får hjälp med att skapa ett sammanhang i tillvaron. Vuckic (2006) kommer fram till liknande slutsatser då hon påpekar att familjen har stor betydelse för och inverkan på individens etniska identitetsutveckling. För de unga vuxna som lever i riskzonen för utanförskap så blir det extra viktigt med familjen då den kan få agera ersättare även för andra aspekter av identiteten. Vi menar att en individ som inte har något arbete eller som inte helt känner sig som en del i samhället behöver få bekräftelse någonstans ifrån och att familjen är en av de uppenbara möjligheterna till detta. Utifrån den symboliska interaktionismen (Charon, 2006) så bidrar familjen med viktiga identiteter, identiteter som vi tror bli än viktigare om man saknar en identitet som till exempel arbetskollega, lokförare eller etniskt svensk. Dessa identiteter kan vara viktiga för att individen skall kunna skapa en känsla av sammanhang och kontinuitet i tillvaron och på så sätt må bra eller ha en hög Kasam. Familjen som här kan hjälpa till att skapa begriplighet och meningsfullhet i tillvaron är därför mycket viktig.

Vänner och fritid

Vad någon gör på sin fritid, vilka intressen någon har och vilka man umgås med är också någonting vi tror spelar en stor roll för vårt identitetsskapande. Som Charon skriver springer identitet ur social interaktion, den blir bekräftad genom social interaktion och den förändras genom social interaktion (Charon, 2006). Just fritiden och våra vänner är en stor källa till social interaktion och därmed en stor källa till förhandlingarna om våra identiteter det vill säga det är ett område där mycket äger rum inom oss och mellan oss och andra. Vår tanke är att de intressen vi har och de vänner vi har påverkar hur vår interaktion ser ut och därmed hur identiteterna formas.

För arbetslösa som bara genom att de saknar jobb är i behov av ytterligare sysselsättning är just aktiviteten, att göra något, viktigt. Olivia pratar om den fritid hon har som arbetslös som ofta döträåkig. Hon säger att hon är ofta helt ensam, hur hon kan bläddra bland kanalerna på TV:n och dagarna bara går.

Att inte ha någonting att göra eller inte orka göra någonting. Att ha träåkigt. Detta är något som i allra högsta grad är intressant utifrån ett Kasam-perspektiv. Hur påverkar det egentligen individen och identitetsskapandet när en stor del av ens dag försvinner ut i ingenting? Vi menar att det är viktigt framförallt för meningsfullheten, att livets utmaningar är värda att investera sitt engagemang i. Har man träåkigt hela dagarna, känner att livet rinner bort är det svårt att engagera sig i sitt liv och sin omgivning, det är lätt att man blir deprimerad. Något som vi kunde se hos Peter när han pratade om sin fritid, att vännerna flyttat bort och hur datorn tagit över allt mer. Han uttryckte här att det kändes lite motigt i livet just nu och det är något som hänger väl ihop med en brist på meningsfullhet.

När vi frågade om vad respondenterna gör på sin fritid, så sa de flesta att de helst av allt umgås med vänner. Alla lade stor vikt vid sina vänner, och Oliva menade till exempel att vännerna var det som betydde allra mest för henne. Att vännerna var viktiga var något vi såg fanns hos alla respondenterna. Även hos Peter, då han tog upp just att vännerna flyttat därifrån, och vi kunde se att detta påverkade hans liv då andra intressen fick ta större plats.

Just våra intressen och hur vi spenderar vår fritid är tillfällen då vi kanske visar upp andra sidor av oss själva än de vi visar upp för familjen eller på arbetet. Genom att vi skapar identiteter genom interaktionen mellan oss och andra, likväl som inom oss själva, så spelar de vi interagerar med en stor roll. I den symboliska interaktionismen så kallas detta för referensgrupper (Hilte, 1996). Just fritiden och våra vänner är en stor källa till referensgrupper och vi förändrar hur vi agerar eller presenterar oss själva när vi byter referensgrupp.

Hassan berättade att han spelade mycket musik på sin fritid, han älskade musik och han berättade även att han ville bli musiklärare. Musiker är alltså en viktig identitet för Hassan och vi menar att då han har ett intresse som han kan ägna sig åt mycket och som han ägnar sig åt mycket så innebär det att denna identitet stärks i presentationen gentemot andra.

Han pratade också om sin önskan att bli musiklärare även om han inte kunde komma in på den utbildningen än. Att han trots detta kan hålla på med sitt intresse för musiken tolkar vi som en stor källa av meningsfullhet för Hassan. Detta hjälper honom att få en högre Kasam trots att han inte just nu kan jobba med musiken på det sätt han vill och att han är arbetslös.

Våra respondenter var alla helt utan eller näst intill helt utan arbete vilket innebär att en stor referensgrupp försvunnit. Denna tänker vi måste ersättas av något och det som är närmast till hands är referensgrupper hos vänner eller via intressen. Detta innebär att vännerna liksom familjen blir mycket viktig för dessa personer. Detta har vi också sett genom att alla våra respondenter pratat om hur viktiga vännerna är och att de tillbringar mycket av sin fritid med dem. Enbart Peter hade som vi nämnde tidigare mindre kontakt med sina vänner vilket innebär en reduktion i interaktionen med referensgrupper vilket ger färre möjligheter att skapa och omförhandla identiteterna i interaktionen med andra. De undersökningar i ämnet som vi studerat pekar på liknande resultat. Både Vuckic (2006) och Al-joumeyli menar att vännerna har en stor betydelse för deras respondenter. Vännerna innebär inte bara ett stöd, utan har även inverkan på individens etniska identitetsutveckling.

Vänner och intressen kan också väga upp begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet hos individen vilket hjälper till att skapa en högre Kasam.

Etnicitet

När vi då frågade respondenterna om deras etnicitet; hur de ser på sig själva, hur de tror att omgivningen ser på dem, och huruvida de anser att de är accepterade, så hade flera av respondenterna en hel del att säga. Reza pratade om att han inte kände sig som svensk. Han pratar om att hans kompisar som är invandrare inte heller känner sig som svenskar. Att det finns en tydlig vi och dom känsla. Han menar också att det inte bara är han som känner sig så utan att det är så omgivningen också ser honom. Han säger att eftersom omgivningen ser honom som invandrare så tycker han också att han är invandrare. Men han ifrågasätter också vad som egentligen gör någon svensk och vem det egentligen är som skall acceptera en som svensk.

Detta leder tankarna till Charons (2006) påståenden om självet. Han menar att självet inte är fast och regelbundet, utan att den sociala kontexten påverkar, och att självet processas och

omdefinieras i det sociala samspelet. Som Reza uttrycker det, så är han definierad som invandrare, både av samhället, och av honom själv.

Hassan och David uttrycker ovan någonting av en splittring, eller kluvenhet, i hur de uppfattar sig själva och sin identitet. Davids kluvenhet påminner om Charons (2006) tankar, då han menar att individer har flera olika referensgrupper, som man delar perspektiv med. För att kunna interagera med de olika grupperna, måste den aktuella referensgruppens perspektiv lyftas fram och bli till det generaliserande andra, för att i ett annat läge inte alls ha någon inverkan. Detta förefaller vara Davids strategi, då han anpassar sig till sin omgivning. Denna känsla av kluvenhet framhävs även i andra studier i ämnet, Barsoum (2008) nämner exempelvis att många unga vuxna upplever en kluvenhet när det gäller den etniska identiteten. Vuckic (2006) menar att flera av hennes respondenter uttrycker att de befinner sig i ett utanförskap samtidigt som de inte känner någon tillhörighet till hemlandet. Vuckic menar här att många ungdomar som känner avsaknad av etnisk tillhörighet befinner sig i ett kulturellt och nationellt ingenmansland.

Det var flera av respondenterna som någon gång känt sig orättvist behandlade på grund av sin etnicitet. Både Hassan och Charlie pratade om händelser som inträffat i krogkön eller inne på krogen där de känt sig diskriminerade för sin etnicitet.

Om en individ befinner sig i en social situation där han till exempel som ett par av våra respondenter blir orättvist behandlad på krogen kan han enligt Shibutani (Charon, 2006), definiera sig själv och hur han passar in i situationen utifrån flera perspektiv. Beroende på vilket perspektiv han väljer så kommer han att se på sig själv och sin omgivning på olika sätt. Om han ser det utifrån att han var onykter eller stökig och därför inte släpptes in så påverkar det hans tänkande och handlande i framtida liknande kontexter på ett sätt. Han kanske till exempel inte dricker så mycket innan han går ut nästa gång.

Om han däremot uppfattar kontexten utifrån perspektivet att han är av en annan etnicitet så kanske tänkandet och handlandet vid framtida kontexter formas på ett annat sätt. Individen känner sig diskriminerad och särbehandlad vilket påverkar hur han reagerar i liknande kontexter i framtiden. Kanske undviker individen krogen i framtiden, likt Hassan som på grund av obehaget nu undviker att gå på krogen och därför begränsas i sin sociala interaktion.

Å ena sidan söker vi inom interaktionen etikettera andra, känna igen deras identitet genom deras handlingar och ord. Vi talar om för dem vilka vi tror att de är. De i sin tur söker berätta för oss vilka de tror att vi är (Charon, 2006). Eftersom hur vi uppfattar kontexten eller definierar en situation påverkar hur vi interagerar med andra och därmed hur vi presenterar oss själv för andra, så påverkar det även identitetsskapandet.

När Barsoum (2008) i sin studie frågade unga vuxna om hur de identifierar sig själva, så fann hon att få av hennes respondenter uppfattar sig som svenskar. Detta menar hon kan bero på olika saker, men en av grunderna för självbilden är enligt Barsoum omgivningens bild av de unga vuxna. Vidare påstår författaren att individens identitet utformas utifrån de olikheter och skillnader som denne finner mellan sig själv och andra.

Om andra i interaktionen med Hassan tror att han presenterar sig som invandrare som en del av hans identitet, och reflekterar detta i interaktionen med honom så kommer Hassan enligt den symboliska interaktionismen att internalisera detta som en identitet genom den förhandling som vart en del av interaktionen. Etniciteten kan alltså påverka individen genom att den influerar hur andra uppfattar en och därigenom den förhandling om identiteterna som händer i alla sociala interaktioner, det vill säga att genom att andra uppfattar någon som invandrare så kommer individen självt att uppfatta sig som invandrare just genom den sociala interaktionen med andra. Charlie uttrycker detta perfekt när han säger : *”Det är nästan som att dom utgår ifrån att man inte kan svenska bara för att man e mörkhyad”*.

9.3 Sysselsättnings- och samhällstemat

Under vårt sysselsättnings- och samhällstema skall vi undersöka hur den sociala interaktionen påverkar respondenternas identitetsskapande utifrån sysselsättning, boendemiljö, utbildning och samhälle. Även här är interaktionerna mellan personer inom områdena, och kontexten som området medför, intressanta för identitetsskapandet. Vi vill se hur våra respondenter påverkas i identitetsskapandet utifrån den unika kontexten som varje område medför.

Sysselsättning

När samtalsämnet rörde sig kring arbete och arbetslöshet, så fick vi det genomgående intrycket att arbetslöshet innebär stor uppgivenhet, i vissa fall till och med depression. Denna

uppgivenhet kan spilla över på andra delar i livet, och leda till en allmän uppgivenhet. Att ha ett arbete betyder enligt våra respondenter inte bara trygghet och inkomst, utan även att man är en del av ett större sammanhang, vilket kan tänkas vara en stor del av identitetsskapandet. Det bör påpekas att samtliga våra respondenter var arbetslösa vid intervjuutillfället.

Genom att våra respondenter tar olika perspektiv i olika situationer utifrån kontexter som är unika för dem så påverkas deras skapande av identitet på olika sätt (Charon, 2006). En individ som är arbetslös kommer att använda det perspektivet i interaktionen med andra och detta kommer att influera hans eller hennes handlingar. Olivia tar ett perspektiv utifrån att vara arbetslös när hon pratar om hur det är att umgås med de av hennes vänner som har jobb. Bara genom att kontexten för att de olika utanförskapsmarkörerna finns, ger det unga vuxna möjligheten att ta in dem som perspektiv att definiera situationer och omgivningen runtomkring.

Enligt Charon (2006), så säger det en hel del om någon när han talar om hur han ser på sin arbetslöshet eller hur han ser på att ha en annan etnicitet. Det berättar om hur han värderar sig själv och i förhållande till vad. Det berättar om vad individen ser som viktigt, och om det är viktigt så vet vi att det påverkar individen på ett betydande sätt. Då våra respondenter talar en hel del om deras arbetslöshet, och vad ett arbete skulle kunna betyda för dem, så kan man tänka sig att detta är en viktig del i deras liv.

Sammantaget kan man se att våra respondenter värderar arbete högt, och att ha ett arbete betyder inte bara trygghet och inkomst för dem, utan även att de är en del av ett större sammanhang. Ett arbete ger individen en anledning till att stiga upp på morgonen, och tillför mening i tillvaron och därmed ett högre KASAM. Frånvaron av sysselsättning däremot, kan i värsta fall leda till ett nästan katatoniskt tillstånd. Mer vanligt förekommande verkar vara sådant som dålig självkänsla, lågmäldhet och allmän uttråkning.

Vi menar också att arbetet är en resurs för individen vad det gäller identitetsskapandet. Genom arbete får man tillgång till ytterligare en viktig referensgrupp där omförhandlingar av identiteter kan ske. Arbetet bidrar också med yrkesidentiteter vilket ger en ytterligare dimension till identitetsskapandet och är en plats där många sociala interaktioner äger rum.

Boendemiljö

Fyra av våra respondenter bor i områden som präglas av utanförskap, medan de två andra bor i relativt integrerade områden. Något som kännetecknar de som bor i utanförskapsområden, är att de förefaller reflektera över bostadsområdet i större utsträckning än de som inte bor där. De två som bor i områden som inte präglas av utanförskap hade inte mycket att säga kring ämnet, de menade exempelvis att de inte kom på någonting som de vill förändra i sitt område.

Charon (2006) menar på att individer handlar och tänker som de gör på grund av att de definierar en kontext på ett specifikt sätt. Likväl som individen definierar kontexten kan vi se att om man förändrar omgivningen kommer individens kontext att ändras och individen kan därmed sägas förändra sina identiteter för att passa den nya kontexten.

De av våra respondenter som bor i ett utanförskapsområde förefaller definiera sin kontext som ofördelaktig, och reflekterade om hur området kunde förändras och vad som egentligen är problemen i området. Detta stod i kontrast mot dem som inte bodde i ett utanförskapsområde. De funderade inte alls i lika hög grad över sina bostadsområden och verkade vara ganska nöjda med hur de levde, vilket naturligtvis minskar behovet av att behöva reflektera över om det finns något som behövde förändras.

Vi menar också att eftersom olika bostadsområdets invånare ofta beror på vilket område det är, vissa områden har mycket högre grad av invånare med annan etnicitet än andra, så påverkar detta vilka individer som man kommer i kontakt med. Det vill säga det påverkar vilka man är i social interaktion mest med. Eftersom man i den symboliska interaktionismen utvecklar identiteter just genom social interaktion mellan sig och andra likväl som inom sig själv, innebär detta att de man umgås med till en viss utsträckning påverkar och definierar ens egen identitet.

Om man bor i ett utanförskapsområde innebär detta förmodligen att man har en större social interaktion med andra som befinner sig i utanförskap eller i riskzonen för utanförskap. Bostadsområdet påverkar i vilken kontext man befinner sig och det påverkar hur man definierar sig själv i förhållande till världen genom den interaktion som ständigt försiggår inom oss själva. Därför påverkar vart och hur vi bor även vårt identitetsskapande.

Utifrån våra respondenters utsagor, så ser vi att bostadsområdet betyder mycket för individen

även när det gäller trygghet, och de som bor i ett utanförskapsområde vill antingen flytta därifrån, eller få till stora förändringar. Reza menar exempelvis att det område han bor i dras med en stämpling, och att en högre grad av integration möjligtvis skulle kunna avhjälpa problemen. I kontrast till detta så menar våra respondenter som inte bor i ett utanförskapsområde att de i stort sett är fullt nöjda med sitt bostadsområde, och att det inte finns mycket som de skulle vilja förändra där.

Utbildning

När det gäller utbildning, så hade samtliga respondenter någon form av gymnasieutbildning. Trots detta hade bara en hade gått ett par kurser på högskolan medan de andra inte vidareutbildat sig alls. Anledningarna till detta var olika. Vissa visste inte vad de ville utbilda sig till än, även om de ville vidareutbilda sig, och vissa kunde av olika anledningar inte komma in på den utbildning de önskade.

Lärarna var ett återkommande samtalsämne när det gällde utbildning. Våra respondenter menade att deras skolgång påverkats negativt på grund av många lärarbyten och dålig kontinuitet. Om man därmed stämplas som lågpresterande i låg ålder, så kanske man tar med sig det och lägger in det i sina framtida kontexter. Som Charon (2006) uttrycker det, så genomgår individen hela tiden en pågående social interaktion och tänkande. Ett annat utmärkande drag var att ett par av respondenterna inte föreföll ha några planer på att läsa en högre utbildning. Detta leder till att individen får andra förutsättningar, och beroende på kontext kan man känna sig utanför. Detta är förenligt med Charons (2006) mening, om att individen definierar kontexten hon befinner sig i. Att vara akademiker påverkar identiteten på olika sätt, och likadant kan det tänkas att låg utbildning kan påverka definierandet av identiteten. Ytterligare så kan högskolestudier vara ett sätt att träffa vänner, eller vara en del av en gemenskap. Detta pratar Olivia mycket om i sin intervju.

Därmed kan avsaknad av högre utbildning indirekt leda till en känsla av utanförskap. Detta innebär att utbildningsbakgrunden i allra högsta grad har betydelse i identitetsskapandet. Ytterligare så menar vi att en högre utbildning skulle kunna vara ett steg i rätt riktning för individen, från utanförskap mot "innanförskap". Det kan också tänkas att en högre utbildning leder till meningsfullhet enligt Kasam (Lundberg, 1998). Detta då individen kan erhålla saker som kan vara en del av en meningsfull tillvaro, såsom ekonomisk trygghet, sysselsättning och

känslan av att man är en del av ett sammanhang. Det var också mer än en av våra respondenter som hoppades på att just kunna läsa vidare framöver.

Samhälle

Ett annat av våra samtalsämnen var politik och samhälle. Här menade de flesta att de inte har något större politiskt intresse, men samtliga sa att de röstat på ett politiskt parti. Vi frågade även om samhället i stort; vad samhället kan göra för utanförskapsområden och för de som befinner sig i utanförskap. Vidare frågade vi huruvida de upplever att samhället står på deras sida, och lyssnar på dem. Här kände de flesta att varken samhället eller politikerna riktigt bryr sig om eller lyssnar på dem. Vi såg också att det trots det fanns ett intresse och ett engagemang hos flera av våra respondenter för vad som händer i samhället. Från Hassan som hjälpte till med ett samhällsprojekt mot hedersrelaterat våld till Olivia och Reza som hade en hel del att säga om det politiska läget. Framförallt Reza pratade mycket om hur politikerna i relation till förortsområdet han bodde i.

Inom den symboliska interaktionismen (Charon, 2006), i kontrast till andra socialvetenskapliga perspektiv, så ses inte människan som passiv i förhållande till sin omgivning utan istället aktivt deltagande i vad de gör. Detta betyder att oavsett den situation eller kontext under vilka våra respondenter befinner sig i så har de enligt den symboliska interaktionismen i alla fall möjligheten att agera på egen hand utifrån sin egen definition av kontexten och utifrån sitt eget tänkande.

Vi kunde också se att det fanns tankar åt detta håll hos våra respondenter då det var flera som uttryckte att man inte kan räkna med att samhället skall göra allt. Det krävs egna initiativ också, att man vill och försöker göra något i sin situation.

Vi tänker också att beroende på hur kontakten ser ut med samhället påverkas individer olika. Våra respondenter som befinner sig i riskzonen för utanförskap kommer till exempel i kontakt med myndigheter som exempelvis arbetsförmedlingen och socialkontoret. I den sociala interaktion som äger rum mellan de professionella och klienterna på dessa myndigheter skapas också identiteter. På samma sätt som läkare och sjuksköterskor skapar patienten (Charon, 2006), så skapar handledaren på arbetsförmedlingen i viss mån identiteten som arbetslös eller arbetssökande och handläggaren på socialkontoret skapar identiteten som bidragstagare. Individer som till exempel inte är arbetslösa kommer inte i kontakt med dessa

myndigheter på samma sätt och kommer därför inte att skapa sin identitet på samma sätt som när det gäller de som befinner sig i riskzonen för utanförskap.

Ett utmärkande drag i intervjuerna, när det gäller diskussionen om samhället, är att våra respondenter inte upplever att samhället står på deras sida. De menar att det krävs mer insatser riktat till ungdomar, och att man behöver få motivation till att göra något. Något som är intressant att fundera över är hur det kommer sig att våra respondenter inte anser sig ha något politiskt intresse, men samtidigt röstar samtliga. Ytterligare så har majoriteten även en hel del att säga om politik. Samtidigt så känner de flesta att de inte kan påverka samhället i någon större utsträckning, och att de inte känner sig hörda. Detta kan vara anledningen till att man inte anser sig ha något intresse för politik. Om man upplever att man inte har möjlighet att påverka, så kanske man drar sig för att ens försöka. Vi tycker dock att det är intressant just att våra respondenter uppger sig inte ha ett intresse för politik men de har ändå en hel del tankar kring det. Just att de tänker kring det tyder ändå på ett visst intresse. I de ordalagen så har politik och samhälle en stor inverkan på identiteten, nämligen det att man utvecklar en identitet som man upplever inte kan påverka sin omgivning.

När man tror att man inte kan påverka sin omgivning så innebär detta även att ens känsla av begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet sänks. När man inte tror att man har stor chans att påverka sin situation eller kanske inte förstår varför saker och ting ser ut som de gör så sänks den känsla för sammanhang som vi har och vi mår sämre och får en sämre förmåga att hantera vår situation.

9.4 Utanförskap

I slutet av samtliga intervjuer så frågade vi mer om utanförskap, vad utanförskap innebär för respondenterna, när någon är utanför, och huruvida de själva någon gång känt sig utanför. Vi var här intresserade av hur känslan av utanförskap påverkar identitetsskapandet hos våra respondenter.

Något som var återkommande här var att känslan av utanförskapet är viktigt, och att det är detta som avgör huruvida individen är utanför. Som vi tidigare redogjort för, så är några av de tydligaste markörerna för utanförskap (Stigendal, 2003) ekonomi, sysselsättning och etnicitet. Dessa kan benämnas som lite mer konkreta, medan det finns andra markörer, såsom förmågan

att delta fullt ut i samhället samt huruvida grundläggande behov tillfredsställs, som kanske inte är lika konkreta. Våra respondenter pratar inte så mycket om de förra markörerna, utan mer om de senare. Ett undantag var Charlie som pratade om hur han kände att andra tittade konstigt på honom ibland och undrade om det var på grund av han var invandrare, och att detta kunde ge honom en känsla av utanförskap.

Enligt Tetzchner (2005) så är ungdomsåren viktiga för individens identitetsutveckling. I detta stadium genomgår individen en social kris som handlar om just identitetsutvecklingen. Han eller hon söker finna sin plats i ett större socialt sammanhang. Individen behöver finna sin roll och olika grupperingar som denne ska tillhöra. Här klassificeras individer utifrån kön, etnisk bakgrund, sexuell läggning, yrke, socioekonomisk status och så vidare. Majoriteten av våra respondenter definierar sig själva som invandrare som bor i ett utanförskapsområde, men det är ingen av dem som menar på att de befinner sig i ett utanförskap. Det kan vara intressant att fundera på vad denna dualism beror på, och hur det kommer sig att individer tänker på detta sätt. Som tidigare nämnts, så påpekar Charon (2006) att individen har möjligheten att definiera sin egen situation i den egna kontexten utifrån sitt eget tänkande. Detta kan vara en del i det som gör att våra respondenter inte upplever att de befinner sig i ett utanförskap, trots att de uppfyller en del av de så kallade markörerna för utanförskap.

Summan av detta är att utanförskapet, eller boendet i ett utanförskapsområde, har stor inverkan på identiteten, även om man själv inte upplever utanförskapet. Flera av respondenterna menar att känslan av utanförskapet är väldigt viktigt. Faktorer som arbetslöshet, etnicitet och så vidare berörs nästan inte alls i förhållande till utanförskap med Charlie som möjligt undantag. Olivia beskriver en uppgivenhet när hon berättar om hur det var för henne tidigare. Hon säger inte uttryckligen att hon kände sig utanför, men mycket av det hon berättar kan härledas till ett utanförskap. Framförallt syns detta då hon berättar att hon kände sig helt ensam, helt själv mot världen innan hon började på folkhögskolan.

Då just anledningarna till om man befinner sig i utanförskap i många fall är just flera av de teman vi har tagit upp tidigare, och vi vill ta reda på hur just utanförskap påverkar identitetsskapandet, försöker vi hitta påverkan som inte tas upp utifrån något av våra andra teman som exempelvis etnicitet eller arbetslöshet då dessa temans påverkan tagits upp i deras egna analyser. Denna påverkan hade varit enklare att hitta om respondenterna identifierat sig som att leva i någon form av utanförskap. Men i de få fall då detta hände relaterades detta till

etnicitet och känslan av att inte passa in. Detta gör att vi valt att koncentrera oss just på detta med känslan av utanförskap.

Identitetsskapandet inom den symboliska interaktionismen sker dels genom interaktionen med andra men också genom interaktionen individen har med sig själv. Charon skriver att tänkandet är vad interaktionisten menar med att individen talar till sig själv med symboler. Identiteten är viktig. Det är vad individen tycker att hon är och det är vad hon vill presentera som sig självt för andra i ord och handling (Charon, 2006). Vi menar att känslan av utanförskap till stor del är en intern process. Men genom att identitet även skapas just genom den interna interaktionen så påverka känslan av utanförskap hur individen ser på sig själv och därmed hur hon presenterar sig själv för andra.

Charon skriver att ”när vi ser tillbaka på oss själva och vem i världen vi är, utvecklar vi en identitet” (Charon, 2006). Att vara utanför eller att känna sig utanför påverkar vad vi ser när vi ser tillbaka på oss själva och det påverkar även hur vi tolkar vem i världen vi är och vilken plats vi har i den. När vi känner oss utanför skapar vi också en identitet som utanför.

Utifrån ett Kasam-perspektiv kan vi se att känslan av utanförskap medför en lägre självkänsla, sämre självförtroende och en känsla av att inte passa in eller få vara med. Detta skulle kunna påverka individens känsla av sammanhang i en negativ riktning då de inte känner samma meningsfullhet i tillvaron och kanske inte känner att de har samma resurser som andra att hantera det som händer. Likväl innebär det en känsla av att man flyter lite vid sidan av samhället och andra i samhället. Våra respondenter verkade dock i det mesta ganska väl medvetna om hur de passade in i samhället och hur de passade in i relation till andra. Detta tolkar vi beror på att de ersätter de saknade referensgrupperna, eller undviker de situationer där de känner sig utanför, till förmån för andra referensgrupper eller situationer, till exempel en utökad kontakt med familj eller vänner. Detta styrks i det att alla respondenter uppgav sig må bra både psykiskt och mentalt förutom Peter som verkade mer nere och mindre motiverad och faktiskt hade mindre kontakt med familj och vänner än de andra respondenterna.

10. Sammanfattning av slutsatser

Vår första frågeställning handlade om vilken betydelse det sociala och kulturella har i identitetsskapandet för en ung vuxen som lever i riskzonen för utanförskap.

Vi kunde ganska snabbt sluta oss till att samtliga respondenter lade stor vikt vid familjen och såg den som en betydelsefull del i deras liv. Vi kunde också se att de ansåg att familjens stöd är väldigt viktigt, särskilt då man befinner sig i en dålig situation, såsom arbetslöshet. Vi kunde se att familjen hade in stor betydelse för identitetsskapandet inte bara under uppväxten utan även i det kontinuerliga skapande av identitet som pågår under all social interaktion. Vi upptäckte att familjen likväl som vännerna fick utvidgad betydelse som referensgrupp när individen till exempel saknar arbete och fungerade som ersättare för saknade identiteter, som exempelvis arbetare, genom att stärka de identiteter som fanns genom familjen som exempelvis son eller dotter.

Våra respondenter var alla helt utan eller näst intill helt utan arbete vilket skulle innebära att en stor referensgrupp och betydelsefull arena för social interaktion försvunnit. Denna tänker vi måste ersättas av något och det som är närmast till hands är referensgrupper hos vänner eller via intressen. Detta innebär att vännerna liksom familjen blir mycket viktig för dessa personer. Detta har vi också sett genom att alla våra respondenter pratat om hur viktiga vännerna är och att de tillbringar mycket av sin fritid med dem. Enbart Peter hade som vi nämnde tidigare mindre kontakt med sina vänner vilket innebär en reducering i interaktionen med referensgrupper vilket ger färre möjligheter att skapa och omförhandla identiteterna i interaktionen med andra.

Även etniciteten menar vi har en stor betydelse för individens identitetsutveckling. Genom våra respondenter kunde vi urskilja en stor kluvenhet kring hur de skulle betrakta sig själva. De ville ofta se sig som svenskar men hade i olika nivåer i den sociala interaktionen skapat identiteter som invandrare då de ofta uppfattades som det av andra eller uppfattade att det var så andra uppfattade dem. I den symboliska interaktionismen handlar det trots allt om att vi skapar identitet både genom hur vi uppfattar oss själva och genom hur vi uppfattar att andra uppfattar oss (Charon, 2006). Det vill säga att genom att andra uppfattar någon som invandrare så kommer individen självt att uppfatta sig som invandrare just genom den sociala interaktionen med andra.

Vi upptäckte också att identiteten som invandrare kunde skapa begränsningar his individen i det att de upplevde sig urskilda från andra. Exempel är både Charlie och Hassan som blivit dåligt behandlade på krogen och därför till viss del numera undvek att gå ut, och när

Hassan upptäcker att kompisen bredvid får svar på sina arbetsansökningar när inte Hassan får det trots att de sökt samma arbeten. Oavsett om anledningen är att Hassan har ett namn som klingar utländskt eller inte så räcker det att Hassan uppfattar att det är så för att han skall lägga till det som en negativ del av identiteten.

Vad gäller hur utanförskap och känslan av utanförskap kan relateras till identitetsskapandet kom vi fram till att känslan av utanförskap till stor del är en intern process. Men genom att identitet även skapas just genom den interna interaktionen så påverka känslan av utanförskap hur individen ser på sig själv och därmed hur hon presenterar sig själv för andra. Charon skriver att ”när vi ser tillbaka på oss själva och vem i världen vi är, utvecklar vi en identitet” (Charon, 2006). Vi kunde se hos våra respondenter att när det gällde att vara utanför eller att känna sig utanför påverkar det vad vi ser när vi ser tillbaka på oss själva och det påverkar även hur vi tolkar vem i världen vi är och vilken plats vi har i den. När vi känner oss utanför skapar vi också en identitet av att vara utanför. Men vi såg också att de kompenserade genom att utöka kontakten med familjen och vännerna för att söka sig bort från identiteten som utanför.

Vår andra frågeställning handlar om sysselsättnings- och samhällsteman. Utifrån våra respondenters utsagor kring bostadsområde, så ser vi att detta betyder mycket för individen när det gäller trygghet. Vidare påpekar de som bor i ett utanförskapsområde att det krävs stora förändringar i området. I vissa fall talar respondenterna även om att flytta till ett annat område. Om man bor i ett utanförskapsområde innebär detta förmodligen att man har en större social interaktion med andra som befinner sig i utanförskap eller i riskzonen för utanförskap. Bostadsområdet påverkar i vilken kontext man befinner sig och det påverkar hur man definierar sig själv i förhållande till världen genom den interaktion som ständigt försiggår inom oss själva. Därför påverkar vart och hur vi bor även vårt identitetsskapande.

När det gäller högre utbildning, så ser vi att saknaden av detta indirekt kan leda till en känsla av utanförskap. Detta innebär att utbildningsbakgrunden i allra högsta grad har betydelse i identitetsskapandet. Ytterligare så kan man tänka sig att en högre utbildning skulle kunna vara ett steg i rätt riktning för individen, från utanförskap mot ”innanförskap”, och samtidigt bidra till en meningsfull tillvaro. Detta på grund av potentiella följder av en högre utbildning; såsom ekonomisk trygghet, sysselsättning och känslan av att man är en del av ett sammanhang.

Känslan av begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet kan sänkas om individen inte erfar att denne har möjlighet att påverka sin omgivning. Om individen inte upplever att denne har någon makt över att påverka sin situation, eller om denne har en dålig helhetsbild av situationen, så kan det leda till att känslan av sammanhang tar skada. Våra respondenter uttrycker en känsla av att de inte kan påverka samhället i någon större utsträckning, och att de inte känner sig hörda. Om man upplever att man inte har möjlighet att påverka samhället, så kanske man drar sig för att ens försöka. I de ordalagen så har politik och samhälle en stor inverkan på identiteten, nämligen det att man utvecklar en identitet som man upplever inte kan påverka sin omgivning. Vi ser även att formerna av kontakt som individen har med samhället kan vara en stor påverkansfaktor. Våra respondenter som befinner sig i riskzonen för utanförskap kommer till exempel i kontakt med myndigheter som exempelvis arbetsförmedlingen och socialkontoret. I den sociala interaktion som äger rum mellan de professionella och klienterna på dessa myndigheter skapas också identiteter. Individer som till exempel inte är arbetslösa kommer inte i kontakt med dessa myndigheter på samma sätt och kommer därför inte att skapa sin identitet på samma sätt som när det gäller de som befinner sig i riskzonen för utanförskap. Överlag så tolkar vi våra respondenters utsagor som att frånvaron av arbete eller utbildning samt boende i utanförskapsområde kan bidra till att individen känner sig åsidosatt. Samtidigt förefaller respondenterna ha strategier för att klara av känslan av utanförskap, och möjligtvis är det så att man här prioriterar andra viktiga delar i vardagen. Majoriteten av våra respondenter förefaller uppleva en meningsfull tillvaro, trots att de i olika avseenden kan påstås befinna sig i riskzonen för utanförskap.

Vår tredje frågeställning handlade om hur de unga vuxna skapar en känsla av sammanhang i relation till att de är i riskzonen för ett utanförskap. Vi sökte på olika sätt att se hur våra olika teman kunde relateras till KASAM och därmed undersöka hur våra respondenter skapade sammanhang utifrån den situation de befann sig i.

För att skapa Kasam kunde vi se att familjen är en viktig del. Den kan ge en meningsfullhet till tillvaron genom att man känner att man är en del av en gemenskap eller genom att man får stöd och hjälp. Att vilja och kunna ta ett ansvar, att ta på sig en uppgift, för till exempel familjens välmående eller ekonomi såg vi också var ett sätt att skapa en känsla av sammanhang.

Utifrån den symboliska interaktionismen så bidrar familjen också med viktiga identiteter, identiteter som vi tror bli än viktigare om man saknar en identitet som till exempel arbetskollega, lokförare eller etniskt svensk. Dessa identiteter kan vara viktiga för att individen skall kunna skapa en känsla av sammanhang och kontinuitet i tillvaron och på så sätt må bra eller ha en hög Kasam.

Som vi nämnt innan så kunde vi enbart spekulera kring religionens påverkan på identitetsskapandet. Detta gäller även för religionens inverkan på den känsla av sammanhang någon har. Vi tror dock att om man ser till Kasam så kan religionen mycket väl vara en viktig del av någons identitet både som verktyg för att göra händelser eller situationer begripliga och meningsfulla. Att tro på någonting starkt kan vara en stor källa till meningsfullhet i tillvaron.

Vad gäller sysselsättning, eller att inte ha någonting att göra eller inte orka göra någonting. Att ha tråkigt såg vi att det är viktigt framförallt för meningsfullheten, att livets utmaningar är värda att investera sitt engagemang i. Har man tråkigt hela dagarna, känner att livet rinner bort är det svårt att engagera sig i sitt liv och sin omgivning, det är lätt att man blir deprimerad och omotiverad.

Detta gällde även intresseområden där starka intressen och kontakt med vännerna på ett tydligt sätt påverkade hur våra respondenter såg på tillvaron. Att kunna ersätta bristen på stimulans som uppstod vad gäller sysselsättning i avsaknaden på arbete hjälpte mycket för att våra respondenter skulle finna tillvaron som meningsfull.

Vi kunde se att det fanns en önskan hos flera av våra respondenter att läsa vidare och vi menar att en högre utbildning leder till en högre meningsfullhet enligt Kasam. Detta då individen kan tänkas erhålla saker som kan vara en del av en meningsfull tillvaro, såsom ekonomisk trygghet, sysselsättning och just känslan av att man är en viktig del av ett sammanhang.

När det gäller att påverka sin omgivning så var det svårt att se hur det skulle inverka på våra respondenters känsla av sammanhang om de kunnat, eller trots att de kunnat, göra detta. Vi tolkar dock deras uttalanden om att de önskar kunna förändra saker och ting, som bland annat bostadsområdet eller bemötandet på myndigheterna. Det fanns en viss känsla av hopplöshet hos vissa av våra respondenter vad det gällde just möjligheten att påverka samhället, och när man inte tror att man har stor chans att påverka sin situation, eller kanske inte förstår varför

saker och ting ser ut som de gör så, sänks den känsla för sammanhang som vi har och vi mår sämre och får en sämre förmåga att hantera vår situation.

Vi kunde också se att känslan av utanförskap medför en lägre självkänsla, sämre självförtroende och en känsla av att inte passa in eller få vara med. Detta skulle kunna påverka individens känsla av sammanhang i en negativ riktning då de inte känner samma meningsfullhet i tillvaron och kanske inte känner att de har samma resurser som andra att hantera det som händer.

Våra respondenter verkade dock som vi kom fram till i analysen i det mesta ganska väl medvetna om hur de passade in i samhället och hur de passade in i relation till andra. Detta tolkar vi beror på att de försöker ersätta de saknade referensgrupperna eller undvika de situationer där de känner sig utanför till förmån för andra referensgrupper eller situationer till exempel en utökad kontakt med familj eller vänner. Det enda undantaget till detta var Peter som inte hade så mycket kontakt med sin familj och sina vänner men också var den som gav intrycket av att vara mest omotiverad och nere.

11. Avslutande diskussion

Vi har jämfört våra resultat med ett antal andra studier som har gjorts inom samma område och har lite tankar kring detta. Utifrån våra respondenters utsagor, så kan det konstateras att de flesta värderar familj som en högst betydelsefull del i deras vardag. Här kan vi dock se en viss skillnad. Även Peter anser att familjen har väldigt stor betydelse, men samtidigt berättar han att de inte umgås särskilt mycket tillsammans. Om man jämför med övriga respondenter så förefaller Peter spendera mindre tid med sin familj. Detta kan innebära att den sociala interaktionen med familjen minskar, vilket i sin tur skulle kunna betyda att familjen inte har lika stor del i identitetsskapandet för Peter. När det gäller Olivia så säger hon uttryckligen att vännerna är viktigare än familjen. Peter har svenska föräldrar, och Olivia har svenska fosterföräldrar som hon vuxit upp med. Övriga respondenter har utländsk bakgrund och utifrån dessa respondenters uttalanden kan vi urskilja att familjen har störst betydelse, och att vännerna kommer i andra hand. Tidigare har vi diskuterat huruvida detta kan ha att göra med att den svenska kulturen är mer individualistiskt inriktad, medan våra övriga respondenter kommer från kulturer där familjen har större betydelse. Precis som de allra flesta människor så erhåller våra respondenter en stor del av sina värderingar från familjen. Angående

familjens och vännernas betydelse, så överensstämmer resultaten med Vuckics (2006) studie. Däremot använder hon sig endast av respondenter med utländsk bakgrund. Detta ser vi som att vår studie disponerar ytterligare en aspekt, som ovan nämnd studie saknar. Al-joumeylis (2009) undersökning pekar också på resultat som liknar våra när det gäller familjen.

De av våra respondenter som har en utländsk bakgrund menar samtliga att de inte uppfattar sig själva som svenskar, delvis på grund av att omgivningen har samma uppfattning om dem. Vissa av våra respondenter uttrycker en viss kluvenhet i sin identitet, då de då de upplever att de befinner sig mellan två olika kulturer. Man kan skönja en känsla av utanförskap i relation till både Sverige och hemlandet. Dessa resultat påminner om de som Barsoum (2008) kommit fram till i sin undersökning. Orsaken till att våra respondenter inte känner sig som svenskar, förefaller vara utseendet till största del. Om man ska uttrycka det krasst, så kan man säga att omgivningen ser på dem att de inte är svenskar, och därför accepteras de inte som svenskar, vilket leder till att de själva inte uppfattar sig som svenskar. Ett uppenbart exempel är då vår respondent Charlie berättar att han ibland upplever att omgivningen, till exempel i ett väntrum, tittar konstigt på honom, och att detta ibland kan leda till att han känner sig utanför. Även kring detta kan liknande resultat återfinnas i Barsoums (2008) studie.

Våra respondenter lägger inte särskilt stor vikt vid skolgångens betydelse för känslan av tillhörighet kontra utanförskap. De flesta uttrycker inte heller några planer på vidare studier. Vi tror att vidare studier kan hjälpa individen att komma bort från utanförskap. Vidare tror vi att skolan har en viktig del i individens identitetsutveckling, och att en integrerad skola kan vara väldigt positiv för skapandet av en känsla av tillhörighet. Även Vuckic (2006) erfar att hennes respondenter tar för lätt på skolgångens betydelse för individen.

Sammantaget vill vi mena att våra resultat på många punkter överensstämmer med andra studier inom samma ämnesområde. Gör man en översikt, så förefaller trovärdigheten stark att det fordras samordnade insatser inriktat på och förbehållet för unga vuxna. Vi ser detta som det bästa sättet att fånga upp unga vuxna som redan finner sig i utanförskap, men även som en preventiv metod. Vi tror att statliga och kommunala instanser kan samverka för att fånga upp unga vuxna på väg in i ett utanförskap. Våra respondenter har sitt ursprung från olika delar i världen och är unga vuxna, precis som många andra, som av olika anledningar hamnat i arbetslöshet. Ytterligare bor de flesta i utanförskapsområden. Dessa gemensamma nämnare är saker som ökar risken för att hamna i utanförskap. En stor utmaning med denna studie var att

inringa individer som befinner sig nära, eller i ett faktiskt utanförskap. Till stora delar har vi klarat av denna utmaning, som vi vill påstå är tidskrävande. Där möjlighet finns till att göra undersökningar i större format, så tror vi att det finns ett antal olika angreppssätt som kan vara av intresse. En viktig sak kan vara att undersöka hur individen har hamnat i ett utanförskap, och hur man kan ta sig ur det. Man kan göra detaljstudier, där man gör närmare studier på hur exempelvis etnicitet påverkar olika livsprocesser. Utifrån identitet i utanförskap kan man belägga andra perspektiv, där intressanta exempel är hur individen skapar identitet utifrån ett intersektionellt eller socialkonstruktivt synsätt. Om utrymme finns, så kan man med fördel göra livshistoriestudier, som kan användas för att utveckla strategier för hur man kan arbeta för att förhindra att unga vuxna som bor i utanförskapsområden hamnar i ett utbrett utanförskap, och hur man kan hjälpa unga vuxna ur ett utanförskap.

12. Källförteckning

Tryckta Källor

Al-joumeyli, Sara (2009). *Att bemöta den etniska diskrimineringen - olika former av hanterings- och motståndsstrategier bland ungdomar som har en eller två föräldrar med utländsk bakgrund*. (C-uppsats) Socialt Arbete – Mittuniversitetet

Alsmark, Gunnar. (1997). *En svensk uganda-indier!* G.Alsmark (Red.), *Skjorta eller själ? Kulturella identiteter i tid och rum*. Lund Studentlitteratur.

Barsoum, Diana (2008). *Dom kallar oss invandrare – En undersökning som bygger hur ungdomar av "andra generationens invandrare" identifierar sig själva*. (Examensarbete) Lärarutbildning med interkulturell profil, Södertörns högskola

Charon, Joel M. (2006). *Symbolic Interactionism. An Introduction, an Interpretation, an Integration*, Upper Saddle River, New Jersey: Pearson Prentice Hall

Dalen, Monica (2007). *Intervju som metod*. Malmö: Gleerups Utbildning.

Hilte, Mats (1996). *Avvikande beteende - en sociologisk introduktion*, Lund: Studentlitteratur

Kvale, Steinar (2007). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Danmark: Studentlitteratur

Lange, Anders/Westin, Charles. (1981). *Etnisk diskriminering och social identitet. En rapport från Diskrimineringsutredningen*. Stockholm: Liber Förlag.

Larsson, Sam (2005). *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Malmö: Studentlitteratur.

Lindström, Bengt (1998). Antonovsky och salutogenesen i den postmoderna folkhälsovetenskapen. I Kumlin, T. (Ed.) *Känsla av Sammanhang i teori, empiri och kritik*. (Rapport nr. 98), Forskningsrådsnämnden. Uppsala: Ord & Form.

Lundberg, Olle (1998). "Känsla av sammanhang" ur ett befolkningsperspektiv. I Kumlin, T. (Ed.) *Känsla av Sammanhang i teori, empiri och kritik*. (Rapport nr. 98), Forskningsrådsnämnden. Uppsala: Ord & Form.

Patel Runa/Tebelius Ulla. (1987). *Grundbok i forskningsmetodik*, Förlag studentlitteratur Lund

Svenning, Conny (2003). *Metodboken: samhällsvetenskaplig metod och metodutveckling: klassiska och nya metoder i informationssamhället*. Eslöv: Lorentz.

Trost, Jan. (1993). *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur

Vuckic, Suzana (2006). *Tillhörighet, utanförskap eller mitt emellan – Intervjuer med unga män och kvinnor om deras etniska identitet*. (Examensarbete) Lärarutbildningen, Malmö Högskola

Watt Boolsen, Merete (2007). *Kvalitativa analyser: forskningsprocess, människa, samhälle*. Malmö: Gleerups Utbildning.

Wellros, Seija (1998). *Språk, kultur och social identitet*. Lund: Studentlitteratur

Elektroniska källor

Ungdomsstyrelsen (2008) *Fokus 08 – En analys av ungas utanförskap*.

http://ungdomsstyrelsen.se/butiksadmin/showDoc/4028e5951dd81503011dd83f0a020005/Fokus08_prel.pdf

(2009-03-31)

<http://www.vr.se>

(2009-03-15)

Bilaga 1 Intervjuguide

Personlig information:

Hur gammal är du?

Vart bor du?

Vilken utbildning har du?

Vad arbetar du med?

Ser du dig själv som svensk, invandrare eller något mitt emellan och hur tror du att andra ser dig?

Teman

Familj

Kan du berätta om din familj?

Vad betyder familjen för dig?

Boende

Hur ser ditt boende ut?

Vad betyder ditt boende för dig?

Vad tycker du om ditt bostadsområde?

Vad betyder bostadsområdet för dig?

Finns det något du skulle vilja ändra på i ditt bostadsområde?

Vänner och Fritid

Vad gör du på din fritid?

Vad har du för intressen?

Vad betyder dina vänner för dig?

Arbete

Hur ser din arbetshistoria ut?

Vad vill du arbeta med?

Vad betyder det för dig att ha ett arbete?

Vad tycker du är det viktigaste med att ha ett arbete?

Samhälle

Har du något politiskt intresse?

Är det viktigt att rösta och röstar du?

Vad betyder samhället för dig?

Kan du berätta lite om dina erfarenheter i kontakt med myndigheterna?

Utanförskap

Vad betyder utanförskap för dig?